

Povijest kršćanstva u Japanu u Sengoku-doba

Baljak, Antonio

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:859080>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Antonio Baljak

**POVIJEST KRŠĆANSTVA U JAPANU U
SENGOKU-DOBA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA POVIJEST

ANTONIO BALJAK

**POVIJEST KRŠĆANSTVA U JAPANU U
SENGOKU-DOBA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Eva Katarina Glazer

Zagreb, 2021.

Povijest kršćanstva u Japanu u Sengoku-doba

Sažetak

Ovaj diplomski rad analizira i interpretira povijest Japanu od dolaska prvih katoličkih Europljana u 16. stoljeću do uvođenja vjerske slobode u Japanu u 19. stoljeću. Rad je podijeljen na tri dijela: Uspon kršćanstva u Japanu, Pad kršćanstva u Japanu i Opstanak kršćanstva u Japanu. Svaka od tih faza razvoja kršćanstva analizira se kao zasebna cjelina. Nižu se biografije osoba ključnih za razvoj katoličanstva u ranomodernom Japanu skupa s ključnim događajima koji su utjecali na japansku povijest. U završnici se opisuje fenomen *kirišitana*, pripadnika posebne religije nastale spajanjem kršćanstva, šintoizma i budizma koja je opstala u svom jedinstvenom obliku sve do povratka katoličkih misionara polovicom 19. stoljeća te se u zadnjem poglavlju daje detaljan opis njihove svete knjige „O postanku Neba i Zemlje“.

Ključne riječi: Japan, Sengoku, kršćanstvo, progon, Franjo Ksaverski

History of Christianity in Sengoku-era Japan

Abstract

This Master's thesis analyses and interprets the Japanese history from first encounters with Catholic Europeans in the 16th century up to introduction of religious freedoms in Japan during 19th century. The thesis is divided into three parts: The Rise of Christianity in Japan, the Fall of Christianity in Japan, and Subsistence of Christianity in Japan. Each of these phases of Christianity's consecution is analysed at individual level. Biographies of key Christian characters and chronologies of key events in Japanese history are described in the thesis. Finally, the phenomena of *Kirishitan* religion, which incorporates elements of Christianity, Shintoism, and Buddhism, is described, and analysed. The *Kirishitans* continued to practice their religion well into the 19th century until they re-encountered mainstream Catholicism. Their beliefs are contained in the holy text known as “The Beginning of Heaven and Earth”, which is described in detail in the final chapter.

Keywords: Japan, Sengoku, Christianity, persecution, Francis Xavier

Posveta

Ovaj rad posvećen je svima koji su proživjeli strahote velikog potresa koji je pogodio Sisačko-moslavačku županiju i ostatak kontinentalne Hrvatske 29. prosinca 2020. godine, kao i sve naknadne potrese.

Žao mi je što je nezapamćena seizmička aktivnost postala najvećom poveznicom između nas i Japana. Sjećanja na bezbrižan život u kojem se nismo morali buditi s mislima da nas možda baš danas potresi budu okončali lagano blijede. Svatko od nas ima dužnost prema sebi biti spreman na najgore. Nisam brojao koliko je potresa prošlo otkako sam počeo sastavljati ovaj rad, no život sa gotovo svakodnevnim potresima doveo me do ovog zaključka:

Sada smo svi mi Japanci.

Sadržaj

1. Uvod	2
2. Uspon kršćanstva u Japanu.....	6
2.1. Dolazak Europljana u Japan	6
2.2. Franjo Ksaverski u Japanu.....	7
2.3. Misionari u Japanu i suparništvo crkvenih redova	10
2.4. Katolički <i>daimjo</i>	13
3. Pad kršćanstva u Japanu	19
3.1. Tojotomi Hidejoši i protjerivanje misionara	19
3.2. Uspostava Tokugava-šogunata i zabrana kršćanstva.....	21
3.3. Utjecaj Engleza i pogoršanje progona	24
3.4. Slučaj Christovãa Ferreire	26
3.5. Buna Šimabara-Amakusa	28
4. Opstanak kršćanstva u Japanu	30
4.1. <i>Kakure-kirišitan</i> : skriveni kršćani	30
4.2. O postanku Neba i Zemlje.....	32
4.3. Obustava progona i povratak kršćanstva	36
4. Zaključak	43
5. Literatura	45

1. Uvod

Ovo je prije svega rad o povijesti kršćanstva u Japanu koji se fokusira na razdoblje najpoznatije pod nazivom Sengoku-doba (1467. – 1568.), no ono je odabrano za naslov samo kako bi na prvi pogled čitatelju dalo ideju vremenskog perioda koji se obrađuje. Rad u stvarnosti pokriva nekoliko japanskih doba, a ona su: Muromači-doba (1338. – 1573.), Azuči-Momojama-doba (1573. – 1603.), Edo-doba (1603. – 1868.) i Meiđi-doba (1868. – 1912.). Pošto bi strogo držanje Sengoku-doba kao vremenske smjernice rada predstavljalo ograničavanje samo na prvih devetnaest godina kršćanstva u Japanu, prema Sengoku-dobu će se odnositi kao prema šturoj zapadnjačkoj vremenskoj smjernici, a ne strogom dobnom granicom u japanskoj povijesti. Mnoge su povijesne osobe spomenute u radu živjele u nekoliko doba i njihove životne priče jednostavno ne bi bile potpune da je rad ograničen samo na jedno od njih. Za stare japanske katolike u stvarnosti su postojala samo dva doba: doba uspona i doba pada kršćanstva. Kako bi priča o padu kršćanstva u Japanu bila potpuna, rad sadrži i poglavlje o skrivenim japanskim kršćanima i o eventualnom povratku kršćanstva u Japan, no to se poglavlje ograničava samo na Meiđi-doba, a ne na ostatak 20. ili čak 21. stoljeća.

U svojoj suštini, rad se bavi *kakure kirišitanima*,¹ potomcima originalnih japanskih katolika koji su uz brojne kompromise očuvali svoj jedinstveni identitet kroz razne epohe progona. Najprije će se objasniti kako su njihovi preci prihvatili katoličanstvo, a zatim će se objasniti kako su izgubili kontakt s Rimom. U konačnici će se razmotriti ono što je preostalo od originalnih japanskih katolika i kako je njihova originalno kršćanska vjera transformirana u potpuno novu, *kirišitansku* vjeru. Rad se zato dijeli na tri dijela i suočava se s tri metodološka problema.

Prvi dio rada objašnjava kako su se kršćani (katolici) pojavili u Japanu počevši sa svetim Franjom Ksaverskim, suosnivačem Družbe Isusove i prvim misionarom u Japanu sve do dolaska regenta Tojotomi Hidejošija na vlast i početka progona kršćana.

Drugi dio rada govorit će o tome kako je kršćanstvo izgubilo svoj zamah kojim je u vrlo kratkom roku prigrabilo nekoliko stotina tisuća Japanaca i najvažnije od svega, njihovih feudalnih gospodara koji su bili odgovorni za njegov uspjeh i naposljetku njegov neuspjeh.

¹ 隠れキリシタン (jap. *kakure kirišitan*, skriveni kršćani)

Treći dio govorit će o dvostrukom životu kojeg su *kakure kirišitani* bili primorani voditi. Kako bi se dokazala unikatnost njihovog vjerskog sustava, njihova sveta knjiga „O postanku Neba i Zemlje“ bit će prenesena u sažetom obliku. Govorit će se o povratku misionara u Japan i o sjedinjenju starih japanskih katolika s glavnom strujom katoličanstva. Također će se govoriti o pojavi novih kršćanskih denominacija u Japanu. Kako je Japan još uvijek neistraženo područje hrvatske historiografije, rad će japanskoj povijesti pristupiti oprezno i jednostavno, s brojnim dodatnim crticama iz japanske povijesti koje će čitatelju dati kontekst nužan za razumijevanje ove kompleksne teme dobro istražene u japanskoj, dovoljno istražene u anglosaksonskoj i dosad potpuno nepoznate u hrvatskoj historiografiji.

Prvi izazov rada je prelaženje jezične barijere. Japanski, jezik većine povijesnih osoba koje se spominju u radu, jednostavno nije lako pretočiti u hrvatski rad bez velike količine improvizacije. Japanski jezik sadržava tri pisma: kinesko pismo *kandži*, te dva slogovna pisma zvana *hiragana* i *katakana*, koja su nastala kako bi se strani jezici poput kineskog, sanskrta i latinskog dali transkribirati. Jednako je teško transkribirati japanske riječi na latinicu te se u radovima koji su korišteni u izradi ovog diplomskog rada često nalaze konfliktne transkripcije japanskih riječi. Primjerice Japanci svoja imena pišu u formatu prezime – ime poput Mađara. U radu će se Japanci oslovljavati najprije s prezimenom, a zatim s imenom kao što nalaže japanska gramatika, no Japanski kršćani koji su prihvatili kršćanska imena bit će oslovljavani u formatu ime – prezime kako bi se istaknulo njihovo pozapadnjenje. Najčešći je način transkripcije japanskog jezika na engleski jezik Hepburnova romanizacija, koja je u svojoj suštini anglosaksonska. Danas je u hrvatskom jezičnom prostoru popularno korištenje engleskih oblika japanskih riječi, no to nije u duhu jednog jezika znanosti. Još od okupacije 1945. godine, engleski jezik sve dublje prodire u japanski vokabular te se javlja na svakoj stranici tipičnog japanskog teksta, a u međuvremenu njihovi jezični puristi neuspješno vode bitku s engleskim tuđicama. Kako bi se usporila infiltracija engleskih tuđica u hrvatski jezik, u radu se koriste riječi zapisane fonološkim zapisom, baš kako bi Japanci zapisivali hrvatski jezik. U hrvatskom jeziku već su se „udomaćile“ neke japanske riječi poput bonsaija, cunamija, haikua, ikebane, nindže, samuraja, šoguna, tajfuna, tajkuna itd. Čitatelji koji ovaj rad pročitaju do kraja moći će dodati *kirišitane*, *daimjoe* i još neke posuđenice u svoj vokabular.

Drugi izazov kojeg predstavlja pisanje ovoga rada je problem pristranosti i vjersko-političkih agendi. Rad se oslanja na anglosaksonsku historiografiju izvedenu iz japanskih istraživačkih radova nastalih unazad stotinjak godina. Svaki autor imao je svoju interpretaciju povijesti kršćanstva u Japanu što čini stvaranje dosljedne slike kršćanskoga stoljeća teško ostvarivim zadatkom. Ovaj rad nije apologetski ni sa šinto-budističkog ni sa katoličkog gledišta. Njegov je cilj prikazati kako se realpolitika koju su vodile zapadne sile, Japan i crkveni redovi odrazila na stanovnike Japana i strane agente koji su među njima djelovali.

Treći i ujedno najmanji izazov je pitanje konteksta. Unatoč svoj ciljanoj pristupačnosti ovog rada, od čitatelja se traži skromno predznanje povijesti Japana. Zato slijedi kratki rezime japanske povijesti skupa s objašnjenjem ključnih pojmova:

Japan se razvio poprilično izoliranim od ostatka svijeta nakon ujedinjenja Koreje i pada kineske dinastije Tang. Što se tiče vjere, dominirala je sinkretička kombinacija stare japanske vjere šintoizma i budizma, nove vjere koja je preko Koreje i Kine u Japan stigla iz Indije. Zato se dalje u tekstu Japanci najčešće oslovljavaju kao šinto-budisti. Državom je nominalno vladala nasljedna dinastija careva koja tvrdi da vuče porijeklo od *kamija*² Amaterasu i imala je primat u vjerskim poslovima, a povremeno i u političkim. Japanski su plemići bili poligamisti, carska je obitelj bila ogromna i zato se podijelila na četiri podružnice:³ Fuđivara, Taira, Minamoto i Tačibana. Fragmentacijom te četiri podružnice nastali su klanovi,⁴ a na čelu svakog klana nalazio se *daimjo*.⁵ Članovi carske obitelji i članovi carskih podružnica činili su viši sloj japanskog društva. Kako se broj velikaša neprestano povećavao i u prijestolnici Kjoto⁶ nije bilo mjesta za sve njih, velikaši koji nisu obavljali ključne državne funkcije selili su se u provincije. U udaljenim provincijama živjeli su domorodci zvani *emiši*.⁷ Kako bi velikaši zaposjeli njihovu zemlju, morali su se

² 神 (jap. *kami*, šintoističko božanstvo)

³ 公家 (jap. *kuge*, kuće prinčeva, klanovi proizašli iz klana carske obitelji)

⁴ 氏 (jap. *ši*, klan) Riječ se često prevodi na hrvatski i ostale indoeuropske jezike kao „klan“, no japanska se definicija klana mijenjala kroz povijest te se u ovom radu riječ odnosi na ranomodernu definiciju klana kao podružnicu jedne od podružnica carske obitelji.

⁵ 大名 (jap. *daimjo*, dosl. veliko ime, velikaš, *pater familias* ili patrijarh plemićke kuće, odnosno klana)

⁶ Kjoto (京都) je nosio nekoliko imena poput Heian-kjo (平安京), Mijako (都, 京) i Saikjo (西京).

⁷ 蝦夷 (jap. *emiši*, barbari koji nisu potekli od Jamato-kulture)

prilagoditi njihovom malom načinu ratovanja. Tako su se pripadnici nižeg plemstva i bogatiji slojevi slobodnih ljudi preobrazili u ratnički sloj *buši*⁸ poznatiji kao samuraj. S vremenom su se velikaši gotovo osamostalili u odnosu na centralnu vlast i počeli su ratovati međusobno, a naposljetku i protiv samog dvora. To je dovelo do uspostave sustava *bakufu*,⁹ koji se u ostatku rada oslovljava kao šogunat. Na čelu šogunata nalazio se vojni diktator šogun. Prvi šogun bio je Minamoto no Joritomo, koji je stolovao u Kamakuri, a ne u Kjotu. Zato se prvi šogunat zvao Kamakura-šogunat. Podružnica obitelji Minamoto iz grada Ašikage preuzela je vlast nakon propasti Kamakura-šogunata i zato se drugi šogunat zvao Ašikaga-šogunat, no šoguni iz klana Ašikaga vladali su iz Kjota u kojem je stolovao i japanski car. Razdoblje propadanja Ašikaga-šogunata poznato je pod nazivom Sengoku-doba, a ono obuhvaća razdoblje od sredine 15. stoljeća do druge polovice 16. stoljeća. To je bilo doba feudalne anarhije kada su *daimjoi* vladali praktički nezavisno od centralne vlasti i dotadašnji poredak sa strogom društvenom hijerarhijom nije se više poštovao. Razni su se oportunisti međusobno borili za prevlast nad japanskim pokrajinama dok je prijestolnica živjela u hedonizmu, izolirana od ostatka zaraćene države. Sve se promijenilo jednom kada su se na obali Japana našli Europljani. U ovom će se radu razmotriti posljedice tog sudbonosnog susreta.

⁸ 武士 (jap. *buši*, vazali) Pripadnici najnižeg plemstva, u pravilu služe *daimjoima* i njihovim vazalima. Samuraj bez seniora nazivao se *ronin* (浪人). Samuraji su nastali kao profesionalni ratnici, prerasli su u kastu oslobođenu plaćanja poreza, kasnije su bili nositelji srednjeg, educiranog sloja japanskog društva, a nakon njihovog ukinuća postali su biznismeni i političari.

⁹ 幕府 (jap. *bakufu*, šogunat, „vladavina iz šatora”)

2. Uspon kršćanstva u Japanu

2.1. Dolazak Europljana u Japan

Razdoblje od 1549. do 1639. godine zapadnjačka historiografija naziva *kršćanskim stoljećem u Japanu*. Ono započinje dolaskom sv. Franje Ksaverskog u Japan, a završava zatvaranjem Japana za vanjski svijet. Od 1549. do 1593. godine isusovci su bili nosioci širenja kršćanstva u Japanu. Ti su isusovci ponajviše bili Portugalci i Talijani. Španjolski franjevci dolaze u Japan 1593. godine, a zatim 1602. španjolski dominikanci. Do 1596. godine svi su katolički svećenici u Japanu bili stranci: prva dva sjemeništa utemeljena su 1580. godine, a prvi biskup koji bi svećenike zareadio stigao je tek 1593. godine. Godine 1614. u Japanu je živjelo do 300.000 katolika na sveukupnu populaciju od otprilike 20.000.000 stanovnika. Do kraja 17. stoljeća, preostalo je manje od 150.000 katolika.¹⁰

Prvi neposredni susret Japanaca s Europljanima¹¹ zbilo se 1542. ili 1543. godine,¹² kada je nekoliko Portugalskih trgovaca stiglo u Tanegašimu (otok južno od Kjušua u zaljevu Tanegašima) sa kineskom *đunkom*. Ti su trgovci donijeli proizvod dobro poznat Portugalcima, ali potpuno nepoznat Japancima. Taj je proizvod bila puška. Lokalni su ratnici bili oduševljeni portugalskim puškama i tražili su od svojih gostiju da se vrate s još većim količinama. Tako je bila uspostavljena trgovina između Portugala i Japana. Japanci su portugalske brodove nazivali *kurofune*,¹³ crni brodovi. Crni su brodovi intrigirali Japance zbog svog zastrašujućeg katranskog premaza. Premda su znali za postojanje ostalih japanskih otoka, Portugalci su posjećivali skoro isključivo južni otok Kjušu. Ranomoderna povijest europsko-japanske diplomacije ujedno je i povijest pušaka u Japanu. Uoči Sengoku-doba, Japan je bio ujedinjena i tehnološki ujednačena zemlja. Izjednačenost vojne tehnologije bila je jedan od glavnih razloga zašto se Sengoku-doba toliko razvuklo. Karika koja je

¹⁰ SPAE, „The Catholic Church in Japan”, *Contemporary Religions in Japan*, vol. 4., str. 3. – 5.

¹¹ Japanci su u to vrijeme Europljane kolektivno zvali riječju *nanban* (何番, *nanban*, dosl. barbari s juga). Kasnije se udomaćio naziv *gaidin* (外人, jap. *gaidin*, tuđinac, stranac).

¹² Isusovci su tvrdili da se prvi kontakt zbilo 1542. godine, dok su budistički svećenici zapisali 1543. godinu kao godinu prvog kontakta, tako da se ne može sa sigurnošću utvrditi točan datum kontakta. Identiteti Portugalaca koji su kontakt uspostavili također nisu potvrđeni, no sumnja se da su to bili: António Peixoto, Francisco Zeymoto, Fernão Mandes Pinto ili António da Mota. Jedno je sigurno: prvi kontakt je prošao mirno i bez incidenata. CASTEL-BRANCO, CARVALHO, *Luis Frois: First Western Accounts of Japan's Gardens, Cities and Landscapes*, str. 15. – 19.

¹³ 黒船 (jap. *kurofune*, dosl. crni brod), njihovi su kapetani i vlasnici bili mahom plemići koji su nakon uspješnih trgovačkih putovanja mogli ustrošiti svoje bogatstvo pod cijenu četiri godine neizvjesnog života. CASTEL-BRANCO, CARVALHO, *Luis Frois: First Western Accounts of Japan's Gardens, Cities and Landscapes*, str. 23.

nedostajala da bi se tijekom tog stoljetnog građanskog rata prevagnuo bila je puška fitiljača. Prvi *daimjoi* koji su iz Portugala uvezli fitiljače nalazili su se na otoku Kjušuu, no ubrzo se okolica Osake pretvorila u centar puškarske industrije u Japanu. *Daimjo* koji je najviše postigao koristeći vatreno oružje bio je Oda Nobunaga, koji je stekao slavu u bitci za Nagašino 1575. godine.¹⁴ Nobunaga je bio pro-kršćanski orijentiran iz praktičnih razloga. Europski kršćani dobavljali su mu vatreno oružje, a katoličanstvo u Japanu mu je služilo kao protuteža militarističkim sektama budizma protiv kojih se sukobljavao.¹⁵

Utjecaji Portugala i Japana jedan na drugog bili su uglavnom ograničeni na uvoz novih riječi, karata,¹⁶ namještaja, umjetničkih djela i oružja, no najveća novina iz Japana bilo je piće zvano *cha*.¹⁷ Najbogatije portugalske prekomorske luke bile su Goa u Indiji i Makao u Kini. Vijesti o otkriću nove, napredne civilizacije stigle su do isusovaca, koji su na prvom mjestu bili misionari, širitelji katoličke vjeroispovijesti, a na drugom diplomati, brokери, trgovci, biznismeni i putopisci.¹⁸ Prvi isusovac koji se odvažio na put u Japan bio je suosnivač reda, Franjo Ksaverski. Franjo Ksaverski došao je u Japan s tumačem Jađirom, protjeranim samurajem i odmetnikom iz Kagošime kojeg je Ksaver pokupio u Malaki u prosincu 1547. godine.¹⁹

2.2. Franjo Ksaverski u Japanu

Jađiro, pratilac Franje Ksaverskog bio je mutna osoba. Bio je *vako*,²⁰ gusar, tražena osoba u svom rodnom kraju. Njegovo poznavanje portugalskog bilo je upitno iako je navodno u osam mjeseci naučio čitati, pisati i govoriti portugalskim jezikom te je usputno prihvatio katoličanstvo.

¹⁴ CASTEL-BRANCO, CARVALHO, *Luis Frois: First Western Accounts of Japan's Gardens, Cities and Landscapes*, str. 31.

¹⁵ WHELAN, *The Beginning of Heaven and Earth: The Sacred Book of Japan's Hidden Christians*, str. 6.

¹⁶ Karte koje su Portugalci plasirali bile su iznimno cijenjene u Japanu. Pomoću trgovine, europski su studiji geografije, kartografije, nautike i astronomije stigli u Japan. Japanci su tako naučili koje su glavne trgovačke rute Azije, precizan položaj kontinenta i prihvatili su ideju da je „Zemlja okrugla“. Japan se prvi put pod tim imenom pojavio na portugalskoj karti nastaloj oko 1550. godine. Dotad su Japan poznavali samo kao fantastičnu zemlju Zipangu iz putopisa Marka Pola. CASTEL-BRANCO, CARVALHO, *Luis Frois: First Western Accounts of Japan's Gardens, Cities and Landscapes*, str. 32. – 35., WHELAN, *The Beginning of Heaven and Earth: The Sacred Book of Japan's Hidden Christians*, str. 3.

¹⁷ お茶 (jap. (*o*)ča, port. *cha*, zeleni čaj) CASTEL-BRANCO, CARVALHO, *Luis Frois: First Western Accounts of Japan's Gardens, Cities and Landscapes*, str. 20.

¹⁸ CASTEL-BRANCO, CARVALHO, *Luis Frois: First Western Accounts of Japan's Gardens, Cities and Landscapes*, str. 27.

¹⁹ ELISONAS, „Christianity and the daimyo“, *The Cambridge History of Japan*, str. 301. - 304.

²⁰ 倭寇 (jap. *vako*, dosl. (staro)japanski razbojnik) *Vakoi* su predstavljali veliku opasnost na moru stoljećima.

Neke od informacija (poput one da Japanci štiju jednoga boga) koje je dao Franji bile su jednostavno pogrešne. Jađiro nije poznao osnove budističke teologije, već je samo neuspješno tražio paralele između budističke sekte *šingon* i katoličanstva. Još jedna bitna Jađirova dezinformacija bila je ta da Japanom vlada vrhovni kralj poznat kao *Vo*,²¹ koji je istovjetan s rimokatoličkim papom. Vrhovni kralj bi prema Jađiru trebao imati vlast nad duhovnim i svjetovnim vladarima. Prema njegovoj volji, izvršnu vlast u zemlji ima njegov zamjenik *Goxo*,²² koji je istovjetan s rimskim carem. Također je naveo kako Japanci strogo poštuju zakone: oni koji su na dnu uvijek slušaju one koji su na vrhu. Njegove izjave bile su daleko od zbilje: car u to vrijeme bio je car Go-Nara, koji je bio posve nemoćan. Tadašnji šogun, Ašikaga Jošiteru bio je jednako tako nemoćan. Od 1549. godine vladao je bez prijestolnice te je naposljetku 1565. godine bio ubijen. Japanci u to vrijeme nisu previše marili za zakone, naročito u konfucijanistički²³ superego kojeg je Jađiro opisao. U tijeku je bilo Sengoku-doba, doba feudalne anarhije kada ustanovljeni pravni poredak nije bio uvažavan.²⁴ Moguće je da Jađiro nije imao zle namjere, već je jednostavno objašnjavao uređenje Japana na banalan način, poput idealizirane verzije stvarnosti koja se predstavlja djeci.

Otok Kjušu bio je podijeljen na tri glavne gubernije, a na čelu svake nalazile su se glave obitelji, odnosno klanova. Oni su se zvali *daimjoi*. Jugom Kjušua vladao je Šimazu Takahisa, pod njegovom kontrolom bile su regije Sacuma, Osumi i Hjuga. Sjeverom Kjušua vladali su *daimjoi* klanova Šoni iz Čikuzena i Otomo iz Bunga. Klan Ouči iz Jamagučija (s juga Honšua) vojnim je putem razbio klan Šoni, čiju su vlast preuzeli njihovi dojučerašnji vazali iz klana Rjuzođi. Klanovi Ouči i Otomo bili su u žestokoj zavadi.²⁵

Kada je Franjo Ksavreski stigao u Sacumu, primio ga je *daimjo* Šimazu Takahisa i upoznao ga sa zen-budističkim prelatom Ninšicuom. Ondašnji je stav Japanaca prema katoličanstvu bio taj

²¹ Tako je Franjo Ksaverski transkribirao riječ 大 (jap. *o*, dosl. Veliki)

²² Transkripcija Franje Ksaverskog za riječ 御將 (jap. *gošo*, dosl. časni vođa, šogun)

²³ Konfucijanizam je zauzimao maha među samurajima u 16. stoljeću. Oni su prakticirali transcendentalnu inačicu konfucijanizma zvanu *tento* (天道, jap. *tento*, dosl. put Neba). Pomoću *tenta*, pokušavali su tumačiti koncept sreće i nesteće, za što je bila odgovorna (ne)naklonost Neba. Nebo je sudilo o sreći i nesreći *daimjoa* i njihovih vazala, a dalo se ukomponirati među *kamije* i *bodhisattve*. Kada su stigli katolici, taj se koncept poistovjetio s konceptom Božje providnosti. STRATHERN, "Immanent Power and Empirical Religiosity", *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 47, str. 255.

²⁴ ELISONAS, "Christianity and the daimyo", *The Cambridge History of Japan*, str. 307., 308., 310., 311.

²⁵ ELISONAS, "Christianity and the daimyo", *The Cambridge History of Japan*, str. 304. - 307.

da je ono jedna nepoznata grana budizma, koja najvjerojatnije potječe iz Indije. Na prve su europske misionare gledali kao na budističke svećenike, a ponekad kao na čarobnjake.²⁶ Šimazu je vjerovao da će ga portugalski vladar bogato nagraditi ako surađuje s Franjom Ksaverskim i njegovim isusovcima. Uz pomoć Ninšicuua i Jađira, Ksaver je uspio napisati govor u kojem se nalazio sažetak katoličke doktrine. Govor je održao u zen-budističkom samostanu Fukušodi, no bio je gotovo nerazumljiv japanskim budističkim svećenicima. Ksaver nikada nije postao tečan u japanskom jeziku, no nastavio je koristiti svoj improvizirani katekizam na japanskom sve do ljeta 1551. godine, kada su ga ispravili novi isusovački stručnjaci. Nakon nekoliko netolerantnih ispada isusovaca, *daimjo* Šimazu izgubio je strpljenje te je zabranio isusovcima da propovijedaju na njegovom teritoriju. Franjo Ksaverski ubrzo se zaputio prema Kjotu, ondašnjoj prijestolnici Japana, gdje je i stigao u prosincu 1550. godine. Tamo je očekivao audijenciju kod šoguna, no šogun je bio izgnan iz prijestolnice godinu dana ranije. Zatim je tražio audijenciju kod cara, no bio je odbijen jer nije imao potrebnu legitimaciju kao ni darove dostojne cara. Lekcije koje je Franjo Ksaverski izvukao bile su te da u Japanu feudalci drže veću vlast od centralne vlasti i da japanski velikaši ne cijene skromnost.²⁷

Franjo se Ksaverski vratio²⁸ u Jamaguči u travnju 1551., došao je pred *daimjoa* Ouči Jošitaku²⁹ u najskupljijoj opravi i predstavio se kao predstavnik Portugala iz Indije, ponio je sa sobom pisma guvernera i biskupa portugalske kolonije Goe u Indiji te niz egzotičnih poklona. Daimjo Ouči bio je zadovoljan Franjinim nastupom, isusovcima je prepustio jedan napušteni samostan i dopustio im je da pokrštavaju puk u njegovoj domeni koja se prostirala kroz deset

²⁶ Budistički redovnici *jamabuši* (山伏, jap. *jamabuši*, dosl. oni koji se klanjaju na planini) bili su smatrani najslabijima isusovcima. Oni su živjeli izolirani u planinama te su se povremeno spuštali u sela, gdje im se puk divio pripisujući im magične moći. STRATHERN, "Immanent Power and Empirical Religiosity", *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 47, str. 253.

²⁷ ELISONAS, "Christianity and the daimyo", *The Cambridge History of Japan*, str. 308. – 312.

²⁸ Prvi posjet Jamagučiju u studenom 1550. bio je neuspješan. Skromni nastup Franje Ksaverkoga nije impresionirao *daimjoa*, a isusovac Fernandez izazvao je skandal kada je pred *daimjoom* i plemenitom publikom osudio praksu sodomije. ELISONAS, "Christianity and the daimyo", *The Cambridge History of Japan*, str. 313.

²⁹ *Daimjo* Ouči Jošitaka (1507. – 1551.) bio je jedan od najvećih *daimjoa* tijekom svoga vijeka. Potekao je od starog korejskog plemstva i održavao je čvrste ekonomske i diplomatske odnose s Korejom i Kinom. Bio je konfucijanist, no poznavao je budizam i šintoizam. Širio je neokonfucijanističku filozofiju po Japanu Bio je čovjek izrazito otvorenog uma te ga je zanimalo kršćanstvo, no nikada se nije pokrstio. Godine 1551. došlo je do puča. Jošitaka se ubio prije nego što su ga pučisti zarobili, a njegov se klan, čije je vodstvo uz suglasnost pobunjenika uzurpirao Otomo Haruhide (mlađi brat Otomo Sorina, promijenio je ime u Ouči Jošinaga kada je preuzeo vlast iako nije bio rodbinski vezan uz klan Ouči) raspao u roku od šest godina. Jošinagine je teritorije zauzeo *daimjo* Mori Motonari. On je isusovački samostan ukinuo i vratio ga je budistima pod čijom je vlašću ostao do 1586. godine. ELISONAS, "Christianity and the daimyo", *The Cambridge History of Japan*, str. 314., 315.

japanskih provincija. Sredinom rujna 1551. Franjo Ksaverski zaputio se u Bungo, prijestolnicu klana Otomo. Do kraja rujna, Ouči Jošitaku bio je mrtav i njegovom zemljom zagospodarili su njegovi pobunjeni vazali koji su nastavili suradnju sa isusovcima. Lekcija koja se dala izvući bila je da je snaga *daimjoa* bila vrlo dinamična i da se teško moglo računati na njihovu zaštitu kada su i njihove glave redovito padale.³⁰

Novi mecena Franje Ksaverskog bio je 21-godišnji Otomo Sorin (Otomo Jošihige). Sorin je kanio proširiti svoj utjecaj u Japanu uz pomoć prekomorskih sila. Portugalci su trgovali s njegovim klanom od 1544. godine. Posjet Franje Ksaverskog preklopio se s posjetom trgovačkog broda portugalskog kapetana Duartea da Game, koji se zaputio u Indiju skupa s Franjom Ksaverskim. Tako je završio njegov boravak u Japanu. Sorin se krstio tek 1578. godine iako je većinu života u doticaju s kršćanstvom.³¹

2.3. Misionari u Japanu i suparništvo crkvenih redova

Nakon odlaska Franje Ksaverskog, najpoznatiji isusovački misionar u Japanu bio je Portugalac Luis Frois (1532. – 1597.). Frois je od 1585. do 1592. godine pisao kroniku u pet tomova zvanu *Historia do Iapam*, koja služi kao izvor za povijest Japana iz perspektive isusovaca. Njegov *magnum opus* bio je praktički nepoznat u povjesničarskim krugovima dok knjiga nije ponovno tiskana u Portugalu 1976. godine.³²

U luku Hirado (nazvanu po istoimenom otoku) 4. kolovoza 1584. godine pristigao je portugalski brod koji je skrenuo s puta iz Manile³³ u Makao. S njega su se iskrcala dva augustinca: Francisco Manrique i Mateo de Mendoza te dva isusovca: Juan Pobre i Diego Bernal. Manrique je u svojim pismima kralju Filipu II. iz 1588. godine spominjao kako su japanski katolici uzorni, vrlo slični Španjolcima te da je ugovorio diplomatsku misiju u kojoj će japanski ambasadori krenuti u Manilu. Manrique je saznao za plan Tojotomi Hidejošija prema kojem će Japan izvršiti vojnu invaziju na Kinu. Isusovci i augustinci vidjeli su u toj invaziji mogućnost za širenje katoličanstva. Dok bi Japanci ratovali za slavu i novac, oni bi „ratovali“ za spasenje duša kineskih pogana. Takav

³⁰ ELISONAS, „Christianity and the daimyo“, *The Cambridge History of Japan*, str. 313. – 315.

³¹ ELISONAS, „Christianity and the daimyo“, *The Cambridge History of Japan*, str. 315. – 318.

³² CASTEL-BRANCO, CARVALHO, *Luis Frois: First Western Accounts of Japan's Gardens, Cities and Landscapes*, str. 26., 223. – 227.

³³ Augustinci su koristili Filipine kao odskočnu dasku za širenje katoličanstva po istočnoj Aziji, a sjedište im je bilo u Manili. HARTMANN, „The Augustinians in Seventeenth Century Japan“, *Augustiniana*, vol. 14., str. 318.

je bio stav i biskupa Manile.³⁴ U međuvremenu su Portugal i Španjolska bili u stanju hladnoga rata što se tiče azijskih kolonija. Kako su Španjolci u Japan slali franjevce, augustince, i dominikance, tako su širili kršćanstvo na netolerantan način jer je među njima još postojala križarska tradicija rekonkviste. To je smetalo isusovcima koji su eksperimentirali sa sporim, ali efektivnim metodama pokrštavanja.³⁵ Španjolska metoda podrazumijeva nasilno uništavanje nekršćanskih simbola i hramova, a Japanci, pošto nisu Europljani, a ni kršćani, spadaju u istu kategoriju barbara kao i pretkršćanski Filipinci, Azteci i Inke. Isusovci su bili uvjereni da su Japanci kulturno napredniji od Europljana i zato su izbjegavali moguće kulturalne konflikte s njima. Suzdržavali su se od prikazivanja vjerskih predmeta poput raspela, ružarija i ikona, dok su ih franjevci dijelili šakom i kapom. Po uzoru na Franju Ksaverskog, isusovci su ciljali na pokrštavanje japanskih elita koje će sa sobom povući svoje podanike, dok su franjevci širili kršćanstvo odozdo. Dugoročno su se samo niži slojevi držali kršćanstva unatoč progonima, dok su se *daimjoi* odrekli istog čim im je postalo većom štetom nego koristi.³⁶

Prema Ugovoru iz Tordesillasa, misionari su smjeli stizati u portugalsku polovicu svijeta, odnosno u Aziju, samo iz Lisabona. Španjolci su činili sve u svojoj moći da demarkacijsku liniju u Aziji pomaknu u svoju korist kako bi razbili portugalski monopol. Španjolska kolonija Filipini su najbolji primjer te politike. Posljedica toga bilo je „prijateljsko rivalstvo“ između isusovaca iz Makaa i franjevaca iz Manile.³⁷ Papa Grgur XIII. objavio je 25. siječnja 1585. godine bulu kojom je isusovcima dao isključivo pravo da pokrštavaju prostor Japana. Time je zaustavljen prodor augustinaca. Već sljedeće godine Tojotomi Hidejoši izdao je edikt o zabrani kršćanstva.³⁸

Isusovac Alessandro Valignano napustio je Japan 20. veljače 1582. u pratnji četiriju mladih samuraja. Bila je riječ o prvom od dva japanskih poslanstava u Europu prije 19. stoljeća. Svaki od njih poslan je da u Europi predstavlja kršćanske *daimjoe*. Mancio Ito predstavljao je Otomo Jošihigea, Miguel Čičiva predstavljao je Arima Harunobua skupa s Omura Sumitadom, Julião Nakaura i Martinho Hara bili su njihovi pratioci skupa sa svećenikom Jorgeom de Loyolom, dvojicom japanskih sluga i isusovcem Diogom de Mesquitom. Valignano ih je poveo u Europu kao poslanike kraljevima Portugala i Španjolske te Svetoj Stolici u Rimu te isusovačkom generalu

³⁴ HARTMANN, „The Augustinians in Seventeenth Century Japan“, *Augustiniana*, vol. 14., str. 315. - 325.

³⁵ HARTMANN, „The Augustinians in Seventeenth Century Japan“, *Augustiniana*, vol. 14., str. 327.

³⁶ HARTMANN, „The Augustinians in Seventeenth Century Japan“, *Augustiniana*, vol. 14., str. 318. - 328.

³⁷ HARTMANN, „The Augustinians in Seventeenth Century Japan“, *Augustiniana*, vol. 14., str. 332.

³⁸ HARTMANN, „The Augustinians in Seventeenth Century Japan“, *Augustiniana*, vol. 14., str. 333.

Claudiju Aquavivi kako bi svjedočili o misionarskim postignućima u Aziji. Usput bi samuraji iz prve ruke saznali kako funkcionira kršćanski svijet, no bili bi pod nadzorom kako ne bi saznali za pojavu protestantizma, koja bi ugrozila reputaciju isusovaca u Japanu. Drugi dio plana bio je razbiti svaku sumnju u postojanje Japana jer je kružila teorija da su isusovci izmislili svoju japansku misiju. Na pola puta, u Indiji, Valignano je dobio naredbu da ostane tamo pa je poslao svećenika Nuña Rodriguesa da otprati mlade samuraje u prosincu 1583. godine.³⁹ Valignano je pogrešno predstavio četvoricu samuraja kao poslanike Japana u Europu umjesto poslanike pojedinih *daimjoa*, tu je činjenicu razotkrio španjolski isusovac Pedro Ramón 1587. godine. Ta je vijest stigla do španjolskih franjevacu, koji su ovaj incident iskoristili u svoju korist protiv isusovačkih konkurenata u Japanu.⁴⁰ Samuraji su stigli u Lisabon 11. kolovoza 1584., a u Rim 22. ožujka 1585. godine. Pošto je Sveta Stolica bila informirana o nadolazećem posjetu japanskih poslanika i zato ih je dočekala nizom svečanosti. Uzvanici (naročito njihov domaćin papa Grgur XIII.) su bili oduševljeni dolaskom Japanaca, što ujedno simbolizira i trijumf katoličanstva: predstavnici daleke zemlje došli su u Rim pokloniti se vikaru Isusa Krista. Papa i samuraji razmijenili su poklone: papa je poklonio skupocjenu svilu od koje je napravljena odjeća u europskom stilu, a Japanci su poklonili pisaći stol i vrhunski oslikani paravan s prikazom dvorca Azuči, prijestolnice Oda Nobunage. Japanci su učestvovali pogrebu pape Grgura XIII. i ustoličenju pape Siksta V. Novi papa Siksto V. bio je fasciniran Japanom te je obećao povećati subvencije japanskoj misiji, no povećani iznos bio je plaćen samo dvaput. Isusovci su zbog nedostatka subvencija morali baviti trgovinom svile. Bio im je dodijeljen i nasljedni počasni status rimskih patricija. Japanci su napustili Rim 3. lipnja 1585. godine te su se zaputili natrag u Lisabon. Njihovi su skrbnici odbili pozive rimskog cara, francuskoga kralja i savojskoga vojvode zbog mogućeg doticaja s protestantizmom. Poslanici su se zaputili prema Goi 8. travnja 1586. godine, gdje su se ponovno sastali s Valignanom i zaputili se u Makao, a zatim kući u Japan, gdje su se vratili u srpnju 1590. godine, nakon više od osam godina putovanja svijetom. Nakon povratka u Japan, dvojica samuraja su pobjegla u Makao uslijed progona kršćana, jedan je postao laps i jedan je

³⁹ MASSARELLA, „Envoys and Illusions: The Japanese Embassy to Europe, 1582-90, “De Missione Legatorum Iaponensium”, and the Portuguese Viceregal Embassy to Toyotomi Hideyoshi 1591”, *Journal of the Royal Asiatic Society*, vol. 15. , str. 329. – 331.

⁴⁰ MASSARELLA, „Envoys and Illusions: The Japanese Embassy to Europe, 1582-90, “De Missione Legatorum Iaponensium”, and the Portuguese Viceregal Embassy to Toyotomi Hideyoshi 1591”, *Journal of the Royal Asiatic Society*, vol. 15. , str. 332.

propovijedao dok ga nisu ubili 1633. godine.⁴¹ Valignano je pretočio njihove dnevnike (koji nisu sačuvani u originalu) u knjigu tiskanu u Makau 1590. godine pod imenom *De Missione Legatorum Iaponensium ad Romanorum curiam rebusq; in Europa, ac toto itinere animaduversis*. Knjiga je trebala biti tiskana u Japanu, no to se nije dogodilo do 1935. godine.⁴²

Prvu tiskaru u Japanu otvorili su isusovci 1591. godine u predgrađu Nagasakija. Prve knjige tiskane u Nagasakiju bile su portugalsko- japanski rječnici poput *Rječnika japanskog jezika (Vocabulário da Lingoa de Iapam)* i prve japanske gramatike: *Umijeća japanskog jezika (Arte da Lingoa de Iapam)*. Umijeće japanskog jezika jedini je poznati izvor za japanski jezik i njegova narječja toga doba. Između 1591. i 1611. godine uglavnom su tiskane liturgijske knjige poznate kao *kirišitanban*⁴³ ili *jasokaiban*.⁴⁴ Danas je poznato dvadeset devet *kirišitanbana*: sedam tiskanih na japanskom jeziku na japanskom pismu, devet tiskanih na japanskom jeziku na latiničnom pismu i trinaest na latinskom jeziku ili miješanom latinskom i portugalskom, odnosno latinskom i japanskom jeziku.⁴⁵

2.4. Katolički *daimjo*

Dva su razloga zašto su katolički *daimjoi* dali podršku katoličanstvu: htjeli su uspostaviti novu vjersku vlast kao protutežu šintoizmu i budizmu te su htjeli trgovinske povlastice sa europskim zemljama. Katoličanstvo je za vazale u suštini bilo oružje za borbu protiv ustanovljenog poretka.⁴⁶ S druge strane, povod zabrani i progonu kršćanstva bio je taj što su kršćani uistinu predstavljali prijetnju poretku. Japanci su znali da je kršćanstvo oružje Portugala i Španjolske kojim oni kane postepeno uvesti Japan u kolonijalni odnos s njima. To se znalo na primjeru Nove Španjolske, Filipina, Goe, Makaa i ostalih, no *daimjoi* nisu strahovali od kolonizacije. Većina

⁴¹ SCREECH, "The English and the Control of Christianity in the Early Edo Period", *Japan Review* 24., str. 24., 25.

⁴² MASSARELLA, „Envoys and Illusions: The Japanese Embassy to Europe, 1582-90, “De Missione Legatorum Iaponensium”, and the Portuguese Viceregal Embassy to Toyotomi Hideyoshi 1591”, *Journal of the Royal Asiatic Society*, vol. 15., str. 332. – 337.

⁴³切支丹版 (*kirišitanban*, *kirišitanske* tiskovine (riječ *kirišitan* je napisana fonetskim zapisom koji se na japanskom zove *atedi*))

⁴⁴ 耶蘇会版 (*jasokaiban*, isusovačke tiskovine (Japanci Družbu Isusovu zovu *Jasokai*, 耶蘇会))

⁴⁵ CASTEL-BRANCO, CARVALHO, *Luis Frois: First Western Accounts of Japan's Gardens, Cities and Landscapes*, str. 37., 38.

⁴⁶ ABE, "From Prohibition to Toleration: Japanese Government Views regarding Christianity, 1854-73", *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 5., str. 107., 108.

japanskih konvertita bili su podanici katoličkih *daimjoa* i bili su prisilno pokršteni.⁴⁷ Druga briga šinto-budističkih elita bila je da će kršćani povesti puk u razne pobune. Ono što elite nisu razumjele je to da su misionari činili sve u svojoj moći da im se ne zamjere i da su se trudili da njihove ideje ne ometaju poredak kojeg su zatekli.⁴⁸

Sedmorica najvažnijih japanskih plemića koji su prihvatili katoličanstvo bili su: Omura Sumitada (1563.), Takajama Ukon (1564.) Arima Jošisada (1576.) njegov sin Arima Harunobu (1580.), Koniši Jukinaga (1583.) Otomo Sorin (1578.) i njegov sin Otomo Jošimune (1587.).⁴⁹ Čim je došlo do prvih pokršćavanja, japanski su ratnici bili sumnjičavi, okrivljavajući širenje kršćanstva za bijes domaćih bogova. Budistički su svećenici uz bijes bogova nadodali i bijes *bodhisattvi*. Japanci su precizno pratili nebeske mijene, usto su vjerovali da su bojna polja mjesta gdje bogovi neposredno utječu na sudbinu vojnika. Šintoistički i budistički su svećenici preuzimali zasluge za uspjeh na bojišnicama jer su vjerovali da upravo njihove molitve prizivaju naklonost bogova. Najpopularniji bog kojeg su vojnici zazivali bio je Hačiman.⁵⁰ Japanski su plemići posjećivali hramove kako bi se molili za uspjeh u ratu, uspjeh u ekonomiji i za plodnost. Samuraji su se kitili raznim sretnim amajlijama, sa sobom su nosili figurice idola, po plaštevima su ispisivali budističke mandale, a zazivali su i ime Bude. Kada su se pojavili katolički samuraji, oni su nastavili tradiciju praznovjerja. Po oklopima su slikali znak križa, u borbu su nosili ružarije, ukrašavali su svoja oružja kršćanskim simbolima, a na kacige su stavljali ukrase s likom Krista i Djevice Marije. Vjerovali su da im kršćanski simboli donose sreću i pripisivali su im mistične moći baš kao što su njihovi šinto-budistički kolege pripisivali starim simbolima.⁵¹

Postojale su paralele između kršćanstva i budizma koje su izazivale simpatije prema isusovačkim misionarima. Sakrament krštenja bio je usporediv s ritualima pročišćenja, a

⁴⁷ SCREECH, "The English and the Control of Christianity in the Early Edo Period", *Japan Review* 24., str. 5.

⁴⁸ ŌHASHI, „New Perspectives on the Early Tokugawa Persecution”, *Japan and Christianity: Impacts and Responses*, str. 46.

⁴⁹ STRATHERN, "Immanent Power and Empirical Religiosity", *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 47, str. 248, CASTEL-BRANCO, CARVALHO, *Luis Frois: First Western Accounts of Japan's Gardens, Cities and Landscapes*, str. 3.

⁵⁰ 八幡 (jap. *Hačiman*, dosl. Osam Zastava) Budističko božanstvo streljaštva, ratovanja, pisanja i kulture koje je prema legendi zaustavilo mongolsku invaziju na Japan poslavši božanski vjetar *kamikaze* (神風). Japanci vjeruju da je njihov petnaesti po redu car Ođin, koji je ratovao u Koreji, bio inkarnacija Hačimana. Hačimana se prikazuje kao ratnika, strijelca na konju i kao intelektualca jer je prema legendi car Ođin pozvao korejske i kineske intelektualce u Japan kako bi educirali njegove dvorjane. „Hachiman“, *Handbook of Japanese Mythology*, str.160.

⁵¹ STRATHERN, "Immanent Power and Empirical Religiosity", *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 47, str. 251. – 252.

egzorcionizam je postojao u šintoizmu i budizmu kao i u kršćanstvu. Još je Franjo Ksaverski propagirao ideju o neobjašnjivim izlječenjima koja se mogu postići uz čvrstu vjeru u Boga. Pošto su isusovci nerijetko bili i medicinari, tako je ideja katoličanstva postala nerazdvojiva od najnaprednije onodobne medicinske skrbi. Kršćani i nekršćani vjerovali su da sveta voda ima izrazito jaka mistična svojstva, a raspela i katoličke molitve dobili su mjesto među ritualnom opremom za zaštitu stoke i roditelja.⁵²

Prvi *daimjo* koji se pokrstio bio je Omura Sumitada (Dom Bartolomeu), jedan od *daimjoo* s Kjušua koji je želio da njegova vlastelinstva prosperiraju uz pomoć Portugalaca, kojima je dao porezne olakšice i zaštitu. Njegova luka Jokoseura na zapadu Kjušua postala je trgovinskim središtem zahvaljujući njegovoj trgovini s Portugalcima. Od kršćanskih velikana, najviše ga je fascinirao rimski car Konstantin Veliki, koji je uz znak Krista došao do pobjede nad svojim suvladarom i rivalom Maksencijem. Sumitada se krstio u kasno proljeće 1563. godine i po uzoru na Konstantina uzeo je znak križa kao svoj zaštitni znak. U travnju 1563. godine dao je sagraditi crkvu i počeo je tjerati svoje kmetove da se pokrste. Kao i mnogi ondašnji ratnici, Sumitada je štovao *bodhisattvu* Marišiten⁵³ sve dok nije prešao na katoličanstvo, nakon čega je simbolički srušio njezin hram i na umjesto njega podigao veliki križ. To je bilo razumljivo zato što se činilo da su mu tradicionalna japanska božanstva donijela samo nesreću u ratovima pa mu je kršćanstvo pružilo alternativu i novi nalet sreće u ratovanju, no ovakav ikonoklazam prema budizmu samo je širio razdor između šinto-budista i katolika. Portugalci su pripisivali razne priče o božanskoj intervenciji koja je u nekoliko navrata spasila Sumitadu, odnosno Bartolomea, od poraza.⁵⁴

Daimjo Omura Sumitada designirao je oko 1570. godine seosku luku Nagasaki kao glavnu trgovačku luku za primanje posjetitelja iz Europe. Nagasaki je vrlo brzo izrastao u veliki centar međunarodne trgovine i katoličanstva u Japanu. Nagasaki je postao prvi japanski kozmopolitski grad. U njemu su se spajale portugalska i japanska kultura i arhitektura. Nagasaki je bio grad dizajniran za Portugalce i inspiriran portugalskom prijestolnicom Lisabonom. Plan grada izgledao

⁵² STRATHERN, "Immanent Power and Empirical Religiosity", *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 47, str. 254., 255.

⁵³ 摩利支天 (jap. *Marišiten*) Budističko božanstvo sunca, zaštitnik (ili zaštitnica) ratnika i strijelaca. Često se prikazuje kako jaše vepra, životinje povezane s dušom ratnika. Marišiten ima šest ruku u kojima nosi različito oružje, naročito luk i strijelu. „Marishi-Ten“, *Handbook of Japanese Mythology*, str. 215.

⁵⁴ STRATHERN, "Immanent Power and Empirical Religiosity", *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 47, str. 254., 256. – 258.

je portugalski i nimalo nalik tipičnim japanskim gradovima koji su crpili inspiraciju iz stare prijestolnice Nare, nastale po uzoru na Čangan, prijestolnicu kineske dinastije Tang. Osobe zaslužne za utemeljenje Nagasakiju bile su: isusovac i diplomat Cosme de Torres, kapetan Belchior Figueiredo, zaslužan za odabir lokacije, arhitekt Gaspar Vilela, koji je projektirao izgradnju luke, crkve Svih Svetih, prve crkve u Nagasakiju izgrađene 1569. godine te misionar Luis Almeida.⁵⁵

Daimjo Arima Jošisada (Dom André), brat Omura Sumitade i njegov sin Arima Harunobu bili su jedni od vladara Kjušua. Jošisada je prihvatio kršćanstvo, no njegov sin Harunobu bio je jedan od prvih progonitelja kršćana. Jošisada je obolio od raka ubrzo nakon svoga krštenja i zato su budistički svećenici svim silama odgovarali Harunobua od nauma da se i sam pokrsti. Oni su tumačili njegov prelazak na katoličanstvo kao povod starim božanstvima da mu okrenu leđa. Ti su budistički svećenici zaustavili isusovce u namjeri da Jošisadinu bolest liječe na zapadnjački način i on je ubrzo umro. Novi *daimjo* Arima Harunobu postao je anti-kršćanin pod utjecajem tragične smrti svoga oca i na nagovor budista. Prve godine Harunobuove vladavine obilježili su diplomatski i vojni porazi. Talijanski isusovac Alessandro Valignano⁵⁶ opskrbio je Harunobua vojnom opremom nakon čega je ovaj preživio rat. Kada se naumio krstiti, jednog dana Harunobu se onesvijestio u toplicama. To je šinto-budistima bio znak da njihov *daimjo* gubi naklonost starih božanstava. Harunobu se krstio 3. travnja 1580. godine i uzeo ime Dom Protásio. Nakon toga nije više padao u nesvijest, što su katolici tumačili kao njegovo spasenje od grijeha koje je činio prije krštenja. Premda se Harunobu krstio zbog koristoljublja, izgledalo je da je dobio naklonost kršćanskoga Boga.⁵⁷

Otomo Sorin bio je pro-kršćanski orijentiran tijekom cijele svoje vladavine. Uz pomoć vjerske diplomacije, održavao je sjajne odnose s Portugalom zbog čega je njegova domena prosperirala. Sorin je izdao edikt o zaštiti kršćana 1553. godine i usputno im dozvolio da

⁵⁵ CASTEL-BRANCO, CARVALHO, *Luis Frois: First Western Accounts of Japan's Gardens, Cities and Landscapes*, str. 28., 42. – 48.

⁵⁶ Valignano je u jednom trenutku zaprijetio ekskomunikacijom svim katoličkim trgovcima koji su trgovali u lukama čiji su vlasnici bili progonitelji kršćana, odnosno nisu dozvoljavali pokrštavanje svojih podanika. Kasnije je Valignano pisao papi da izda bulu prema kojoj bi se zabranio ulazak franjevcima u Japan i Kinu. HARTMANN, „The Augustinians in Seventeenth Century Japan“, *Augustiniana*, vol. 14., str. 323., 239.

⁵⁷ STRATHERN, „Immanent Power and Empirical Religiosity“, *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 47, str. 258. – 260.

propovijedaju po čitavom teritoriju pod njegovom kontrolom.⁵⁸ Za vrijeme njegove vladavine, isusovci su otvorili sirotište u predgrađu Bunga zvanom Funai 1555. godine. To je predgrađe postalo isusovačkom bazom na sjeverositočnom Kjušuu. Isusovci su u Funaiju otvorili bolnicu 1557. godine.⁵⁹ Unatoč svojoj pro-kršćanskoj politici, Sorin je živio kao zen-budist. Oko 1562. započeo je svoju inicijaciju u budistički red. Sljedeće dvije godine, iza Sorina su se nizali samo vojni porazi nakon čega se Sorin počeo češće nalaziti sa isusovcima. Sorin je vjerovao da mu se vratila dobra sreća nakon što su mu se rodili sinovi. Usto je uspješnije ratovao protiv klana Mori. Do 1569. godine, Sorin je prakticirao kršćanstvo, no nije se odrekao budizma. Naprotiv, poslao je svog drugog sina Otomo Čikaieja u budistički samostan, što je bila česta praksa kod drugih sinova kako se ne bi pobunili protiv prvorodjenih sinova jednom kad preuzmu vlast. Čikaie je bio vrlo buntovan tijekom svoga boravka u budističkom samostanu zbog čega ga je otac povukao i okušao sreću među isusovcima. Čikaie se krstio krajem 1575. godine i uzeo je ime Sebastião po portugalskom kralju. Sorinova je supruga nepoznatog imena, čija je obitelj pripadala kultu Hačimana, bila izrazito sumnjičava prema katoličanstvu i bila je ogorčena što katoličanstvo preuzima njezin dvor. Zato je započela anti-kršćansku zavjeru sa svojim bratom, jednim od Sorinovih najmoćnijih vazala: počela je propagirati kako je kršćanstvo demonska religija koja priziva zloduhe koji opsjedaju lokalno stanovništvo i izaziva katastrofe. Njezin plan nije uspio, što je postalo očito čim se pokrstio njezin posvojeni nećak. Za Ovime je završila uloga njezine obitelji u kultu Hačimana nakon čega se razboljela, što su misionari smatrali Božjom kaznom. Za Sorinovu suprugu širenje katoličanstva značio je gubitak ugleda njezine obitelji, to je vjerojatno bio glavni razlog zašto se posvetila sprečavanju širenja katoličanstva, stoga je posvetila svo slobodno vrijeme moleći za pomoć starih božanstava da zaustave misionare. Sorin je učinio kontroverzan potez: rastao se od prve supruge i oženio se svojom prijom, s njom se odselio u novu rezidenciju i najavio je da se kani krstiti. Mogući razlog njegovog pokrštavanja bio je taj da je htio poništiti budističke molitve svoje bivše supruge i usput se opredijeliti za katoličku frakciju na svome dvoru. Njegova druga supruga bila je boležljiva, no nakon što se krstila i uzela ime Julia, ubrzo je ozdravila, što je Sorin smatrao čudom i dokazom o valjanosti katoličanstva i kršćanske vjere. Sorin se sve više udaljavao od zen-budista, a time i od svojih najmoćnijih vazala. Otomo se Sorin pokrstio 28.

⁵⁸ STRATHERN, "Immanent Power and Empirical Religiosity", *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 47, str. 260.

⁵⁹ ELISONAS, "Christianity and the daimyo", *The Cambridge History of Japan*, str. 318.

kolovoza 1578. godine i uzeo je krsno ime Dom Francisco, po svom starom znancu Franji Ksaverskom. Kako se Sorin sve više povlačio iz javnog života, to je veća odgovornost padala na njegovog sina Otomo Jošimunea. Iako se tada još nije krstio, došao je na ideju da malo po malo smanji prihode budističkim svećenicima i da s vremena na vrijeme demolira njihove hramove da dokaže svojim vazalima koliko je malena njihova uloga bila. Sljedeći skandal kojeg su Sorin i njegov sin Jošimune izazvali dogodio se na dan Hačimanova festivala u Funaiju kada su svečano ušetali u grad s povorkom i usred parade skrenuli prema katoličkoj crkvi. Sorin je nastavio širiti kršćanstvo među članovima svoje obitelji: nakon što mu je umrla unuka (koju su neuspješno liječili budistički „seoski čarobnjaci“), uvjerio je svoju kći i zeta da prihvate kršćanstvo kako bi našli utjehu. Jošimune je pritom iskoristio priliku da zabrani „čarobnjake“ i budističke mistike *jamabušije*. Za muškarce iz klana Otomo, kršćanski je Bog bio bog rata baš kao što im je donedavno bio Hačiman. Za vrijeme rata s klanom Šimazu, Sorin i Jošimune molili su se prije i poslije bitki, no njihovi su vazali još uvijek bili podijeljeni na vjerskoj osnovi.⁶⁰ Nakon što su se ratne pobjede prestale nizati, odnosno nakon što je klan Šimazu krenuo u protunapad, vodstvo klana Otomo dovelo je u upit pobjedonosnost katoličanstva. Jošimune se počeo priklanjati anti-kršćanskoj frakciji svoje majke. Pod njihovim pritiskom, Jošimune je odobrio izgradnju novih budističkih hramova, što je dovelo do vala apostaza među njegovim vazalima koji su prihvatili katoličanstvo iz praktičnih razloga. Otomo Jošimune nalazio se u lošoj poziciji jer je morao birati između vjere svoga oca i održavanja reda među svojim vazalima. Vazali su željeli održati tradicionalnu hijerarhiju i očuvati poredak u kojem su živjeli prije dolaska misionara. Budućnost katoličanstva u domeni klana Otomo nije se činila svjetlom sve dok se Otomo Sorin nije vratio iz mirovine i oslobodio izgubljene teritorije od klana Šimazu. Kada je Tojotomi Hidejoši došao na vlast u Japanu, izvršio je invaziju na Kjušu 1587. godine, a klan Otomo stao je uz njega te je bio bogato nagrađen. Jošimune se unatoč svojoj prošlosti krstio iste godine, a odabrao je novo ime Constantino. Samo tri mjeseca kasnije, Tojotomi Hidejoši izdao je edikt kojim je započeo progon kršćana, a Jošimune se morao pokoriti i odreći se svoje nove vjere.⁶¹

⁶⁰ STRATHERN, “Immanent Power and Empirical Religiosity”, *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 47, str. 260. – 266.

⁶¹ STRATHERN, “Immanent Power and Empirical Religiosity”, *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 47, str. 266. – 272.

3. Pad kršćanstva u Japanu

3.1. Tojotomi Hidejoši i protjerivanje misionara

Politika Tojotomi Hidejošija prema kršćanstvu ovisila je o potrebi njegova režima za španjolskim i portugalskim trgovačkim dobrima. Ostali *daimjoi*, čak i oni katolički dijelili su takav oportunistički stav.⁶² Eskalacija rata između budističkog klana Šimazu i katoličkog klana Otomo 1586. godine natjerala je Tojotomija na intervenciju u korist svojih saveznika, klana Otomo. U tom ratu s vjerskim elementima, Tojotomi je stekao čvrst stav prema kršćanstvu kao štetnoj religiji koja dijeli japanski narod.⁶³ Čim je završilo preuzimanje vlasti (odnosno čim je završio Tojotomijev vojni pohod na Kjušu), Tojotomijev režim suočio se s kršćanima. U srpnju 1587. godine Tojotomi je izdao edikt o deportaciji misionara,⁶⁴ no nije zabranio prakticiranje kršćanstva. Naprotiv, objavio je popis sloboda kršćana. Prihvatanje kršćanstva bila je stvar osobne odluke, kršćanski vazal nije imao pravo nasilno pokrstiti ni svoje kmetove ni samuraje, imućne osobe smjele su prihvatiti kršćanstvo uz dozvolu vladara, a pripadnici najniže klase koji su prihvatili kršćanstvo nisu smjeli biti maltretirani. Edikt iz 1587. godine u suštini je služio kako bi maksimalno ograničio širenje kršćanstva na umjereni način. Iz njega saznajemo kako su feudinci bili najvažniji faktor za širenje jer je za njih kršćanstvo bilo ideološko oružje i zato su im oduzete ovlasti masovnog pokršćavanja.⁶⁵

U vrijeme pripreme za invaziju na Koreju, Tojotomi je poslao pismo guverneru Filipina tražeći ga da se pokori kao njegov vazal. Smjesta je poslana diplomatska misija iz Filipina u Japan kako bi se situacija smirila.⁶⁶ Premda nije došlo do pokoravanja Filipina Japanu sljedeću 351 godinu, vidimo kako je Japan pod Tojotomijem dovoljno napredovao da bi se diktator usudio tražiti koncesije od europskih sila.

Tojotomi je u rujnu 1591. godine izdao dekret o zabrani prakticiranja kršćanstva. Taj je dekret obrazložio kao nužno zlo jer se kršćanstvo ne uklapa u japanski vjerski sinkretizam koji će

⁶² HARTMANN, „The Augustinians in Seventeenth Century Japan“, *Augustiniana*, vol. 14., str. 319.

⁶³ HARTMANN, „The Augustinians in Seventeenth Century Japan“, *Augustiniana*, vol. 14., str. 333., 334.

⁶⁴ Samo su tri isusovca otišla iz Japana dok su ostali djelovali u ilegali. HARTMANN, „The Augustinians in Seventeenth Century Japan“, *Augustiniana*, vol. 14., str. 334.

⁶⁵ ŌHASHI, „New Perspectives on the Early Tokugawa Persecution“, *Japan and Christianity: Impacts and Responses*, str. 53.

⁶⁶ HARTMANN, „The Augustinians in Seventeenth Century Japan“, *Augustiniana*, vol. 14., str. 334.

biti jedan od temelja novog, mirnodopskog poretka.⁶⁷ Isusovci su se nadali da će Tojotomi, koji je u privatnom životu bio ljubitelj svega portugalskog,⁶⁸ ubrzo poništiti taj edikt te da će kršćanstvo još jače zaživjeti u Japanu.⁶⁹ Bez obzira na svoj edikt, Tojotomi je primio biskupa Funaija, isusovca Pedra Martineza 1596. godine i navodno je rekao kako osobno nema ništa protiv kršćanstva. Biskupu Martinezu dozvolio je da boravi u Japanu, Martinez je zatim u prijestolnici Kjotu dao sakrament svete potvrde dvije tisuće vjernika.⁷⁰ Španjolska⁷¹ je kruna poslala delegaciju franjevaca iz Filipina na carski dvor te su oni ostali propovijedati. Stvari više nikada nisu bile iste za kršćanstvo u Japanu jer su isusovci konačno dobili konkurenciju. Franjevci nisu bili oprezni u dijalogu s Japancima poput isusovaca, njihovi istupi narušavali su ustanovljeni mir i poredak. Franjevci i isusovci nisu bili u prijateljskim odnosima. Isusovci su smatrali franjevce španjolskim petokolonašima i javno su ih oklevetali pred dvorom 1596. godine nakon incidenta s nasukanim brodom „San Felipe“. Pošto nije želio birati strane, Tojotomi je aktivirao progon koji je već ionako „stajao na stolu“: dao je smaknuti šest franjevaca, tri isusovca i sedamnaest japanskih laika. U Nagasakiju je razapeto dvadeset šest japanskih mučenika 5. veljače 1597 godine.⁷² Nakon njih nije bilo novih masovnih smaknuća za Tojotomijeva života.⁷³

⁶⁷ ABE, “From Prohibition to Toleration: Japanese Government Views regarding Christianity, 1854-73”, *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 5., str. 108

⁶⁸ Zanimljivo je da se Tojotomi zaljubio u europsku klasičnu glazbu čim ju je prvi put čuo 1592. godine kada su pred njim nastupali mladi samuraji koji su se vratili iz Europe. Instrumenti koje su koristili bili su čembalo, harfa, violina i lutnja. Prema Froisu, Tojotomi je tražio da mladići triput ponove izvedbu. Danas je taj prizor ovjekovječen spomenikom u parku u gradu Omuri blizu Nagasakija. CASTEL-BRANCO, CARVALHO, *Luis Frois: First Western Accounts of Japan's Gardens, Cities and Landscapes*, str. 41.

⁶⁹ ELISONAS, “Christianity and the daimyo”, *The Cambridge History of Japan*, str. 363.

⁷⁰ Izgledno je da je cilj Tojotomi Hidejošia bio taj da mu katolici duguju svoje postojanje pošto nije strogo i učestalo provodio svoje anti-kršćanske zakone. SCREECH, “The English and the Control of Christianity in the Early Edo Period”, *Japan Review* 24., str. 7.

⁷¹ Španjolska i Portugal su od 1580. godine do 1640. bile u personalnoj uniji pod kraljevima Filipom II., Filipom III. i Filipom IV. – mnogi su se Portugalci protivili uniji, među njima i isusovci.

⁷² Dvadeset šest mučenika kanonizirano je 10. srpnja 1862. Još dvjesto pet mučenika koji su mučeni u razdoblju od 1617. do 1632. Godine kanonizirano je 7. svibnja 1867. godine. SPAE, „The Catholic Church in Japan”, *Contemporary Religions in Japan*, vol. 4., str. 5.

⁷³ ELISONAS, “Christianity and the daimyo”, *The Cambridge History of Japan*, str. 363., 364., HARTMANN, „The Augustinians in Seventeenth Century Japan“, *Augustiniana*, vol. 14., str. 336., 337.

3.2. Uspostava Tokugava-šogunata i zabrana kršćanstva

Nakon smrti Tojotomi Hidejošija, Tokugava Iejasu se izborio za mjesto njegova nasljednika. U početnoj fazi osvajanja vlasti, 16. rujna 1598. godine, Tokugava je tražio od franjevacu da jave guverneru Manile kako je spreman za uspostavu trgovinskih odnosa između Španjolske, svojih teritorija i teritorija njegovih vazala. Prema tome, franjevci za to vrijeme smiju slobodno djelovati u Japanu. Španjolci su na to pristali kako bi ponovno mogli slati augustince, franjevce i dominikance u Japan. Ta im je sloboda potvrđena 1602. godine. Tada je dozvoljeno svim misionarima da djeluju u Japanu bez obzira na red kojem pripadaju. Franjevci su se držali svoje zakletve o siromaštvu te su propovijedali bosu i najskromnije obučeni. Sagradili su crkvu i samostan u Usukiju na sjeveroistočnom Kjušuu, a sjedište im je bilo u Bungu, prijestolnici klana Otomo.⁷⁴

Na putu prema preuzimanju kontrole nad državom našla se koalicija *daimjoa* vođena daimjoom Išida Micunarijem. Među Išidinim saveznicima našao katolički *daimjo* Koniši Jukinaga, poznat kao Dom Agostinho. Premda je bio katolik, sudjelovao je u razbijanju kršćanske pobune u Amakusi (1589. – 1590. godine) i u represiji katoličkih zemljoposjednika koja je slijedila. U njegovom potezu vidjela se oportunistička narav katoličkih *daimjoa* koji su usprkos svojim religijskim uvjerenjima u praksi djelovali u svoju korist. Katoličanstvo nije bilo dovoljan razlog da poveže daimjoe u politički savez. Uz Konišija je stao Arima Harunobu (Dom Protasio), ali ga je izdao, prešao na stranu Tokugave te je za nagradu dobio status *daimjoa* i Konišijeve posjede. Koniši je poginuo u bitci kod Sekigahare 21. listopada 1600. godine. Tokugava je Iejasu postao neosporivi vladar Japana nakon što je kod Sekigahare eliminirao svoju opoziciju. Tokugava je postao šogun 1603. godine, no abdicirao je u korist svoga sina Tokugava Hidetade na vrhuncu slave 1605. godine kako bi vladao iz sjene.

Jedan istaknuti katolik koji se borio za Tokugavu bio je Kuroda Jošitaka (Dom Simeão), vojskovođa koji je za Tokugavu zauzeo sjeverozapadni Kjušu i porazio Jošimunea, posljednjeg daimjoa katoličkog klana Otomo. Kao nagradu za pomoć, Tokugava je Kurodinom sinu Nagamasi

⁷⁴ HARTMANN, „The Augustinians in Seventeenth Century Japan“, *Augustiniana*, vol. 14., str. 341. – 343.

(Dom Damião) prepustio vlastelinstvo Fukuoka, pod čijom su vladavinom isusovci prosperirali, barem dok Tokugava nije nastavio anti-kršćansku politiku.⁷⁵

Godine 1612., umirovljeni je Tokugava Iejasu u pismu potkralju Nove Španjolske pisao kako je kršćanska vjera nekompatibilna s japanskim načinom razmišljanja te ga potiče na razmišljanje treba li zato okončati evangelizaciju u Japanu? Ovo je bio dokaz o Iejasuovu stvaranju čvrstog stava o kršćanstvu, no pismo nije imalo direktan utjecaj na daljnji razvoj događaja.⁷⁶

Arima Harunobu bio je katolički *daimjo* koji se trudio ublažiti utjecaj Iejasuove anti-kršćanske politike na svome vlastelinstvu, njegova želja bila je poštediti katoličku misiju. Kako bi pridobio Harunobua, Iejasu mu je dao ponudu koju nije mogao odbiti. Ponudio je ruku svoje nećakinje Harunobuovu oženjenom sinu, Arima Naozumiju (Dom Miguel). Kako bi se razveo, Naozumi se morao odreći katoličanstva u kojem je razvod braka gotovo nemoguć. Udaja ženskih članova obitelji za sinove potencijalno opasnih *daimjoa* bilo je moćno oružje ranog Tokugavinog režima jer se anti-kršćanska politika dala provoditi vrlo efikasno iz bračne postelje.⁷⁷ Ubrzo je prevrtljivi *daimjo* Arima Harunobu dao povod Tokugavi da započne anti-kršćansku politiku. Arima se 1612. godine upleo u korupcijsku krizu. Naime, pokušao je ilegalno otkupiti susjedna vlastelinstva uz podršku jednog katoličkog državnog službenika i sudjelovao je u zavjeri protiv guvernera Nagasakija. Šogunat je u tom zločinu vidio ugrozu za feudalni sustav: kako jedan daimjo može skupa s državnim službenicima trgovati teritorijima mimo centralne vlasti i usto planirati atentat na guvernera jedne od najvažnijih trgovačkih luka? Harunobua su osudili na egzil i konačno na smrt. Naslijedio ga je njegov sin Arima Naozumi. Kako bi zadržao očeve posjede, Naozumi se morao odreći katoličanstva (postati lapsom) i natjerati svoje kmetove se i oni odreknu katoličanstva. Naozumi nije uspio u svome naumu te je premješten na drugo vlastelinstvo, a za sobom je ostavio temelje nadolazeće pobune u Šimabari.⁷⁸ Tokugava Iejasu zadao je udarac kršćanstvu u Japanu kada je 21. ožujka 1612. godine izdao edikt u kojem se nalaže da se sruše sve crkve. Valja imati na umu kako je to bila samo jedna od točki u ediktu. Edikt je također regulirao

⁷⁵ ELISONAS, "Christianity and the daimyo", *The Cambridge History of Japan*, str. 365., 366.

⁷⁶ SCREECH, "The English and the Control of Christianity in the Early Edo Period", *Japan Review* 24., str. 7., 8.

⁷⁷ Arima Naozumi bio oženjen izvjesnom Martom Koniši, nećakinjom Dom Agostinha Konišija, odnosno Koniši Jukinage, jednim od prvih katoličkih daimjoa i istaknutim članom anti-Tokugavinog saveza. Prekidom odnosa između obitelji Arima i Koniši Tokugavin režim bio je čvršći na Kjušuu. CIESLIK, „The Case of Christovão Ferreira“, *Monumenta Nipponica*, vol. 29., str. 3.

⁷⁸ ELISONAS, "Christianity and the daimyo", *The Cambridge History of Japan*, str. 367., 368.

klanje stoke i zabranjivao je pušenje. Kršćanstvo nije bilo zabranjeno u praksi, o čemu svjedoči prisutnost sto pedeset *baterena* i laika te 300 000 katolika u Japanu.⁷⁹

Djelovanje isusovaca na vlastelinstvu Arima obustavljeno je 1612. godine, nakon čega se povlače u Nagasaki. U Kjotu, prijestolnici Japana postojalo je improvizirano isusovačko sveučilište (privatni posjed isusovaca) u kojem su se isusovci planirali baviti astronomijom, strojarstvom i optikom, što je interesiralo školovane krugove japanske prijestolnice sve do proljeća 1612. kada je franjevcima, dominikancima i isusovcima bilo naređeno da napuste grad. Štoviše, bilo im je naređeno da sastave popis katoličkih građana Kjota, no u suradnji s guvernerom taj je popis bio sveden na minimum. Započelo je povlačenje katoličkih svećenika prema Makau i Manili.⁸⁰

Drugo i posljednje poslanstvo iz Japana u Europu narednih nekoliko stoljeća poslano je 1613. godine pod pokrićem pro-kršćanskog *daimjoa* Date Masamunea, gospodara Sendaija na sjeveroistoku Honšua, a odobrio ga je Tokugava Iejasu. Dateov cilj bio je uspostaviti trgovinske odnose između Japana i Nove Španjolske, odnosno Meksika. Poslanstvo je predvodio franjevac Luis Sotelo, a japanski poslanik bio je Hasekura Tsunenaga. Brod kojim su plovili zvao se *Date-maru*, bio je to prvi japanski brod koji je preplovio Pacifik. Isusovci su pokušali zaustaviti Dateov pokušaj uplitanja Španjolske u diplomatske i trgovinske odnose s Japanom unatoč progonima. Hasekura je prvo posjetio Ciudad de Mexico, a zatim i Madrid u Europi, gdje se i službeno krstio 17. veljače 1615. godine u nazočnosti kralja Filipa III. Španjolska kruna nije bila pretjerano zainteresirana za trgovinu s Japanom. Bez obzira na to, Hasekura se zaputio u Rim kako bi uspostavio diplomatske odnose između svoga seniora Datea i Svete Stolice. Doček pape Pavla V. nije bio grandiozan poput dočeka prve japanske delegacije u vrijeme Grgura XIII. jer su isusovci upozorili Pavla V. da ne pristaje na uspostavu diplomatskih odnosa. Darovi su bili razmijenjeni, Hasekura je imenovan rimskim patricijem i ubrzo je poslan nazad u Japan skupa s franjevcem Sotelom. Kada su se vratili, progoni kršćana uzeli su maha. Hasekura je živio neuglednim životom odbijajući se odreći kršćanstva te je umro u siromaštvu 1622. godine u Sendaiju. Sotelo je nastavio s misionarskim djelovanjem, no bio je uhićen i spaljen na lomači 1624. godine u gradu Omuri.⁸¹

⁷⁹ SCREECH, "The English and the Control of Christianity in the Early Edo Period", *Japan Review* 24., str. 8.

⁸⁰ CIESLIK, „The Case of Christovão Ferreira“, *Monumenta Nipponica*, vol. 29., str. 3.

⁸¹ TUCCI, „Japanese Ambassadors as Roman Patricians“, *East and West*, vol. 2., str. 69., 70.

3.3. Utjecaj Engleza i pogoršanje progona

Engleski brod *Clove* uplovio je u Hirado 11. lipnja 1613. godine. Jedan od putnika bio je Richard Cocks,⁸² a drugi je bio general John Saris. Tamo su se sastali s *daimjoom* Macura Takanobuom i samurajem Miura Anđinom, koji je zapravo bio njihov sunarodnjak Englez William Adams koji je prihvatio japanski identitet nekoliko godina ranije. Cocks i Saris obavijestili su Adamsa o zbivanjima u njihovoj matičnoj zemlji. Ključna informacija za Adamsa bila je ta da su isusovci protjerani iz Engleske. Njih trojica sastali su se sa umirovljenim šogunom Tokugava Iejasuom i s njegovim sinom, šogunom Tokugava Hidetadom, u ljeto 1613. godine za vrijeme opsade Osake, baze njihovog rivala Tojotomi Hidejorija. Tojotomijevi su branioi Osake bili naoružani portugalskim i španjolskim vatrenim oružjem, među njima bilo je mnogo katolika, a na vjetru je vijorilo šest velikih zastava s motivom križa.⁸³ Englezi su opskrbili Tokugavinu vojsku engleskim naoružanjem uvjeravajući ih kako je njihovo oružje bolje od lakih portugalskih fitiljača proizvedenih u Japanu. Cocks nije želio da Japanci repliciraju engleske topove u Japanu kao što su replicirali portugalske fitiljače. Japanom se počela širiti ideja da su *batereni* potpomagali poraženog Tojotomija, a Englezi pobjednika Tokugavu.⁸⁴ Adams je bio bliski suradnik Tokugava Iejasua te ga je odlučio informirati o stanju u Europi, naročito o odnosu Engleske prema isusovcima, ali i katolicima općenito. Govorio mu je o neuspjelom pokušaju španjolskog kralja da podčini Englesku brakom s Marijom Tudor, o porazu Nepobjedive armade, o navodnom isusovačkom trovanju kraljice Elizabete i o pokušaju atentata na Jakova I. proglašivši isusovce tiranima u Europi. Najteža optužba bila je ta da isusovci skrivaju Tojotomi Hidejorija, koji je nestao nakon bitke za Osaku i sada skupa s njim i s Hiredadinim polubratom Macudaira Tadateruom planiraju puč.⁸⁵

Godine 1613. umirovljeni je Tokugava Iejasu skupa sa svojim vazalom *daimjoom* Okubo Tadačikom i s budističkim prelatom Koniči-inom Sudenom sastavio svojevrsni *memorandum*

⁸² Richard Cocks (1566.-1624.) bio je trgovac, moreplovac, diplomat i prije svega špijun u službi engleskog komornika Roberta Cecila, grofa Salisburyja (1563.-1612.). Cocks je širio ideje o nadolazećem španjolskom preuzimanju Japana po uzoru na Peru i Novu Španjolsku. Također je govorio o tome kako između katoličkih redova postoji rivalstvo. Bio je poslovni suradnik East India Companyja. Brzo je savladao japanski jezik i služio je kao upravitelj engleske luke. SCREECH, "The English and the Control of Christianity in the Early Edo Period", *Japan Review* 24., str. 10. - 14.

⁸³ SCREECH, "The English and the Control of Christianity in the Early Edo Period", *Japan Review* 24., str. 16.

⁸⁴ SCREECH, "The English and the Control of Christianity in the Early Edo Period", *Japan Review* 24., str. 18.

⁸⁵ SCREECH, "The English and the Control of Christianity in the Early Edo Period", *Japan Review* 24., str. 18. - 30.

posvećen svome sinu, koji između ostalog nalaže da se svaki *baterenski sektaš* uhititi.⁸⁶ *Bateren* je sveobuhvatni naziv za katoličke samuraje i svećenike, odnosno za katolike koji nisu bili običan puk.⁸⁷ Daimjo Okubo Tadačika i *daimjo* Itakura Šigemune krenuli su u prvu anti-kršćansku akciju 1614. godine, širili su vijesti o *memorandumu* među *daimjoima*, rušili su crkve i nasilno su premještali isusovce i franjevce. Japanske su katolike savjetovali da pređu na tradicionalni oblik budizma (još uvijek se zadržalo mišljenje da je kršćanstvo grana budizma).⁸⁸

Najveća koncentracija katolika bila je u gradu Nagasakiju, gotovo svi od otprilike 25 000 njegovih žitelja bili su katolici. Susjedna pokrajina Hizen bila je većinski kršćanska. Na ovom je području katoličanstvo bilo prisutno kroz tri generacije zbog čega ga je bilo naročito teško iskorijeniti. U Japanu se 1614. godine nalazilo četrdeset sedam misionara (uključujući dvadeset šest isusovaca) koji su odlučili ostati usprkos protjerivanju. Povremeno im je potajno stizalo „pojačanje“ te je broj isusovaca narastao na trideset šest. Oni su pokrstili 17 000 Japanaca u periodu od 1614. do 1626. godine. Šogun Tokugava Hidetada reagirao je tako što je poticao *daimjoe* da povremeno vode represivne akcije protiv kršćanskoga puka. Rezultat toga bilo je Veliko mučeništvo u Nagasakiju u rujnu 1622., kada je smaknuto pedeset pet kršćana.⁸⁹

Šogunov sljedeći anti-kršćanski potez bio je birokratske naravi: uveo je instituciju *terauke seido*⁹⁰ ili *danka seido*, prema kojoj se svaki odrasli Japanac godišnje morao registrirati u obližnjem budističkom hramu kao vjernik i trajni posjetitelj, odnosno župljanin. Budistički su svećenici tako sastavljali popise stanovništva i vršili pritisak na potencijalne kršćane.⁹¹ Taj je sustav ostavio golemu ostavštinu iz koje današnji demografi crpe informacije o životu pod Tokugava-šogunatom.⁹² Tokugavini vazali smjeli su sami izmišljati mjere protiv kršćana te se 1626. guverner Nagasakija odlučio uvesti praksu gaženja kršćanskih simbola kao potvrdu o

⁸⁶ U tom se zakonu koristi riječ 伴天連 (*bateren*), ona potječe od portugalske riječi *padre*. Prije pobune u Šimabari šogunat još nije vršio pritisak na apsolutno sve japanske kršćane, već samo plemenitaše. ŌHASHI, „New Perspectives on the Early Tokugawa Persecution”, *Japan and Christianity: Impacts and Responses*, str. 46., 52.

⁸⁷ ŌHASHI, „New Perspectives on the Early Tokugawa Persecution”, *Japan and Christianity: Impacts and Responses*, str. 51.

⁸⁸ SCREECH, “The English and the Control of Christianity in the Early Edo Period”, *Japan Review* 24., str. 8., 9.

⁸⁹ ELISONAS, “Christianity and the daimyo”, *The Cambridge History of Japan*, str. 368., 369.

⁹⁰ 寺請制度 (*terauke seido*, dosl. sustav (župnih) potvrda), 檀家制度 (*danka seido*, dosl. sustav župljana)

⁹¹ ABE, “From Prohibition to Toleration: Japanese Government Views regarding Christianity, 1854-73”, *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 5., str. 108

⁹² ELISONAS, “Christianity and the daimyo”, *The Cambridge History of Japan*, str. 371.

apostazi lokalnog stanovništva, ali i o prisutnosti skrivenih kršćana.⁹³ Japan je svojim državljanima zabranio napuštanje zemlje 1635. godine, a 1641. godine svi su Portugalci i Španjolci bili protjerani, Britanci su prestali trgovati s Japanom, što znači da su od stranaca preostali samo Nizozemci.⁹⁴ Nizozemcima je bilo dozvoljeno boraviti samo na umjetnom otoku Deđima blizu Nagasakija. Otok su godišnje posjećivala prosječno tri trgovačka broda, a trgovalo se europskim i kineskim dobrima te informacijama.⁹⁵ Tokugava Iemicu osigurao je 1633. godine novčanu nagradu svima koji su bili spremni odati skrivenog kršćanina. Kršćanstvo u Japanu je gotovo u potpunosti propalo 1640-ih godina.⁹⁶ Šogunat je 1640. godine utemeljio *Šumon aratame jaku*,⁹⁷ Ured za inkviziciju. Ured je djelovao do 1792. godine, a svrha mu je bila istrebljenje skrivenih kršćana. Od 1665. godine, svaki je daimjo imao dužnost organizirati inkviziciju u svojoj domeni. Posljednjih šestoro isusovaca bilo je uhićeno 1644. godine. Bili su mučeni i naposljetku ubijeni. Posljednje veliko istrebljenje kršćana odvijalo se između 1657. i 1658. godine, kada je na vlastinstvu Omura smaknuto šestotinjak kršćana.⁹⁸

3.4. Slučaj Christovãa Ferreira

Među svećenicima kojima je naređeno da ostanu djelovati u ilegali bio je portugalski isusovac Christovão Ferreira,⁹⁹ koji je djelovao kao rizničar Družbe Isusove u Japanu. Tijekom njegove službe izbio je veliki požar u Nagasakiju u noći 13. na 14. prosinca 1620. godine tijekom kojeg je izgorjelo skladište u vlasništvu isusovaca skupa s raznim dragocjenostima. Negdje tijekom

⁹³ Ta je praksa dokinuta tek 29. prosinca 1857. Na nagovor nizozemskog diplomata Jana Curtiusa. Curtius je dao upozorenje da oskrnjavanje vjerskih simbola može dovesti do brojnih incidenata ako kršćani zapadnjaci svjedoče tom običaju. ABE, "From Prohibition to Toleration: Japanese Government Views regarding Christianity, 1854-73", *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 5., str. 112.

⁹⁴ Engleski su agenti narušili odnos Nizozemaca i Japanaca. Optužili su Nizozemce da su podložni engleskom kralju pošto nemaju vlastitog, a ako ga imaju, onda je to španjolski kralj protiv kojeg se bune (Španjolska Nizozemska). Prije dolaska Engleza Cocksa, Japanci nisu razlikovali Engleze i Nizozemce, no znali su da nisu istovjetni sa Španjalcima i Portugalcima. Još jedna stvar koja je Englezima išla u korist bila je činjenica da su Nizozemci izabirali *stadtholdera*, što Japanci u svom staromodnom feudalnom sustavu nisu mogli razumijeti pa su *stadholdere* Nizozemci jednostavno zvali svojim kraljevima dok Cocks i Adams nisu odali tu informaciju. Zahvaljujući Cocksovoj i Adamsovoj intercenciji, Englezi su uživali prvenstvo nad Nizozemcima u trgovini sve do njihovog odlaska 1622. godine. SCREECH, "The English and the Control of Christianity in the Early Edo Period", *Japan Review* 24., str. 30. - 33.

⁹⁵ HUFFMAN, *Japan in World History*, str. 61.

⁹⁶ ABE, "From Prohibition to Toleration: Japanese Government Views regarding Christianity, 1854-73", *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 5., str. 109.

⁹⁷ 宗門改役 (*Šumon aratame jaku*, dosl. Ured/odjeljenje za inspekciju vjerskih denominacija, Ured za vjerske poslove)

⁹⁸ ELISONAS, "Christianity and the daimyo", *The Cambridge History of Japan*, str. 370.

⁹⁹ Christovão Ferreira bio je portugalski isusovac koji je stigao u Japan 29. lipnja 1609. godine iz Makaa, gdje je studirao teologiju.⁹⁹

1821. godine, Ferreira se preselio u Osaku, odakle je pismenom korespondencijom obavještavao isusovce o razvoju progona u Japanu. Kako su Ferreirini nadređeni umirali ili bili uhićivani, on se našao na vrhu isusovačke hijerarhije u Japanu. Isusovački *general* u Rimu službeno ga je imenovao *viceprovincijalom* 23. prosinca 1632., no Ferreira nikada nije zaprimio obavijest o svom unaprjeđenju. Naime, Ferreira je bio uhićen 18. listopada 1633. godine skupa s vođom franjevacu u Japanu Antonijem de Souzaom, Juliãom Nakaurom, jednim od Japanaca koji su posjetili Svetu Stolicu četrdeset sedam godina ranije te s još nekoliko redovnika. Guverner Nagasakija poslao je Ferreiru u *ana-curuši*,¹⁰⁰ spravu za mučenje također poznatu kao *fossa*. Ferreira se odrekao katoličanstva nakon pet sati mučenja. Kako bi njegova apostaza bila potpuna, postao je naturaliziranim Japancem. Dobio je novo ime: Savano Čuan, kuću u Nagasakiju i suprugu, udovicu jednog smaknutog kineskog trgovca.¹⁰¹ Svjedočanstva o Ferreirinoj apostazi i naturalizaciji stigle su do isusovaca 1635. godine, što je uzdrmalo katolički svijet. Ferreira je tijekom svog života u Nagasakiju imao povremeni kontakt s Europljanima, no u potpunosti je prihvatio japanski način života. Radio je kao prevoditelj u državnoj službi i bio je registriran kao župljanin lokalnog budističkog hrama. Odgojio je jednog sina i dvije kćeri, no ne zna se jesu li oni bili djeca prvog muža njegove supruge ili su bili njegovi. Ferreira je preminuo 13. rujna 1651. godine u Nagasakiju.¹⁰² Apostaza Christovãa Ferreire bila je izuzetno važna šogunatu jer je predstavljao propagandno oružje protiv katolika. On je bio isusovački službenik najvećeg kalibra koji se ikad odrekao svoje vjere. Plan šogunata bio je pretvoriti ga u špijuna koji će vlastima otkrivati skrivene kršćane. Ferreira je bio priključen posebnom odjeljenju japanske inkvizicije skupa s bivšim svećenicima, Japancima Miguelom Gotoom i Tomom Arakijem. Prema svjedočenjima Europljana, nikada nije odavao kršćane. Ferreira je bio pod zakletvom odanosti šogunatu i bio je vjerski nadzornik inkvizicije.¹⁰³

¹⁰⁰ 穴吊 (jap. *ana-curuši*, dosl. rupa za vješanje) – Naročito nehumana sprava za mučenje koja uključuje rupu u kojoj bi svezani mučenik visio pod određenim kutom kako bi mu bilo neugodno, no bez da mu se krv prebrzo slijeva u glavu. Rupa u kojoj bi mučenik visio bila bi zatvorena poklopcem kako bi mučenik bio u potpunom mraku bez hrane i vode. Mučenika bi se spuštalo u tu rupu svakodnevno. Serija mučenja završila bi kada bi mučenik umro ili kada bi se javno odrekao svoje vjere. Svjedok takvog mučenja, François Caron, voditelj nizozemske trgovačke postaje u Hiradu, zapisao je kako su neki mučenici izdržali po dvanaest dana uzastopnog mučenja u rupi. Ta je sprava za mučenje bila namijenjena prvenstveno katoličkim svećenicima i fratrima. Iako su neki pristali na apostazu, čekao ih je život pod strogim nadzorom države i prisilno bi im bila nametnuta bračna zajednica kako bi zauvijek živjeli u grijehu. CIESLIK, „The Case of Christovão Ferreira“, *Monumenta Nipponica*, vol. 29., str. 11. – 13.

¹⁰¹ CIESLIK, „The Case of Christovão Ferreira“, *Monumenta Nipponica*, vol. 29., str. 7. – 14.

¹⁰² CIESLIK, „The Case of Christovão Ferreira“, *Monumenta Nipponica*, vol. 29., str. 18., 19., 23., 24.

¹⁰³ CIESLIK, „The Case of Christovão Ferreira“, *Monumenta Nipponica*, vol. 29., str. 25., 26.

3.5. Buna Šimabara-Amakusa

Buna u Šimabari bila je prekretnica nakon koje se šogunat obrušio na niže ešelone kršćanskoga društva. Nakon nje se u zakonima spominju *kirišitan* umjesto *bateren*, što obuhvaća sve kršćane, a ne samo samuraje i svećenike.¹⁰⁴ Gušenje pobune u Šimabari rezultiralo je s više žrtava nego one u Amakusi. Amakusu je zadesila pobuna katoličkih plemenitaša 1589. godine, a na njezinoj meti našao se njihov senior, katolički *daimjo* Koniši Jukinaga. Konišijevi vazali htjeli su očuvati svoju autonomiju koju su imali prije nego što je vlastelinstvom zavladao Koniši, koji ga je dobio zbog pomaganja diktatoru Tojotomiju u invaziji na Kjušu.¹⁰⁵ U toj je pobuni izginuo veliki dio lokalnoga plemstva, tako da je potencijal za buduće ustanke bile znatno smanjen. Samuraji kršćanske vjeroispovijesti našli su se na teškom udaru režima u te dvije regije te su morali birati između lapse ili prakticiranja kršćanstva u tajnosti.¹⁰⁶

Područje Šimabare 1614. godine ispalo je iz ruku klana Arima te je spalo pod vlast magistrata Nagasakija, tada je represija prema kršćanima bila najžešća. Godine 1616. postavljen je novi vlastelin, *daimjo* Macukura Šigemasa, koji je 1628. tvrdio da je potpuno iskorijenio kršćanstvo na tom području.¹⁰⁷ Buna u Šimabari nije bila kršćanska na prvom mjestu, već je bila seljačka. Do pobune je došlo tako što su poreznici odvodili žene i kćeri u obiteljima koje su kasnile s plaćanjem poreza na vlastelinstvu Macukura. Jedan takav pokušaj odvođenja nečije kćeri završio je smrću Macukurinog komornika 1637. godine. Kmetovi iz Šimabare su se spontano pridružili prvom pobunjeniku skupa s kmetovima iz obližnje Amakuse. U buni u Šimabari sudjelovalo je oko 25 000 kršćanskih seljaka.¹⁰⁸ Pobunjenici su se okupljali pod zastavama s portugalskim kršćanskim geslom „*Louvado Seia o Santissimo Sacramento!*“ (Slava svetomu sakramentu!), što mu je naizgled dalo karakteristiku pobune inspirirane kršćanstvom, a ne protestu protiv visokih poreza. Pobunjenici su zauzeli dvorac Hara iz kojeg su se kasnije branili kada je stigla šogunatska vojska koja ih je naposljetku uništila 1638. godine. Pobuna Šimabara-Amakusa odgovorna je za

¹⁰⁴ ŌHASHI, „New Perspectives on the Early Tokugawa Persecution“, *Japan and Christianity: Impacts and Responses*, str. 54.

¹⁰⁵ ELISONAS, „Christianity and the daimyo“, *The Cambridge History of Japan*, str. 363., 365.

¹⁰⁶ ŌHASHI, „New Perspectives on the Early Tokugawa Persecution“, *Japan and Christianity: Impacts and Responses*, str. 54. – 60.

¹⁰⁷ ŌHASHI, „New Perspectives on the Early Tokugawa Persecution“, *Japan and Christianity: Impacts and Responses*, str. 54.

¹⁰⁸ HUFFMAN, *Japan in World History*, str. 61.

prekid svih diplomatskih i trgovinskih odnosa između Japana i Portugala od 1639. godine.¹⁰⁹ Portugalski trgovački brod za kojeg se sumnjalo da je transportirao vatreno oružje do pobunjenika bio je spaljen u Nagasakiju. To je bio očiti znak da je šogunat ozbiljan u svojoj namjeri da izolira Japan od Portugala.¹¹⁰

Potpuno zatvaranje Japana prema vanjskom svijetu omogućilo je Tokugava-šogunatu stvaranje apsolutne kontrole nad državom pod cijenu diplomatske izolacije izuzev trgovine s Nizozemskom i Korejom. Kao što su prvi katolički *daimjoi* iskorijenili šintoizam i budizam iz svojih domena, tako su njihovi potomci iskorijenili vjeru svojih predaka. Čitavi se Japan transformirao iz bezvlašća Sengoku-doba u Edo-doba, to je bilo doba potpune kontrole svih sfera privatnog i javnog života svih Japanaca. *Daimjoi* su svojim domenama vladali kao vladari malih državica u vazalnom odnosu prema šogunatskoj vlasti tijekom Muromači-doba, odnosno pod Ašikaga-šogunatom, a pod Tokugavama su postali odani podanici koji u potpunosti ovise o dobroj volji svoga dominusa, šoguna.¹¹¹

¹⁰⁹ WHELAN, *The Beginning of Heaven and Earth: The Sacred Book of Japan's Hidden Christians*, str. 9.

¹¹⁰ ABE, "From Prohibition to Toleration: Japanese Government Views regarding Christianity, 1854-73", *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 5., str. 109.

¹¹¹ ELISONAS, "Christianity and the daimyo", *The Cambridge History of Japan*, str. 371.

4. Opstanak kršćanstva u Japanu

4.1. *Kakure-kirišitan*: skriveni kršćani

Tijekom dva stoljeća u ilegali, *kirišitani* su se držali u manjim skupinama zvanim *confraria*. *Confraria* je naziv koji se zadržao od vremena dok su misionari živjeli s njima, no nakon njihovog protjerivanja vodili su ih starješine zvani *čokata* i *đijjaku*. *Kirišitanska* se doktrina zadržala zahvaljujući *confrarijama*. U nekoliko navrata događala bi se masovna uhićivanja i dijelile su se kolektivne kazne zvane *kuzure*. Te su se pogromske prilike trajale i po nekoliko desetljeća. Primjer *kuzure* bio bi incident iz vlastelinstva Omura, gdje je lokalni *daimjo* Omura Jošiaki postao apostatom i započeo progon kršćana. Naredio je da se kršćanski grobovi otkopaju i posmrtni ostaci kršćana bace u more,¹¹² zabranio je kršćanske ukope i naredio obavezno kremiranje uz budističke rituale, a lapsima je naredio da obavezno sudjeluju u šintoističkim i budističkim ritualima. Urakami, predgrađe Nagasakije prošlo je kroz četiri *kuzure*: 1790.-1795., 1842., 1856. i 1867. godine. Japanci su morali gaziti bakrene pločice s likom Krista ili Djevice Marije zvane *fumi-e*. Kao pokoru, *kirišitani* su nakon toga molili *konkirisan* i *orašio*. Među njima je zaživio kult Djevice Marije umjesto strogog Boga Oca. Kako bi efikasnije maskirali svoje rituale koji su po svojoj naravi bili kršćanski, *kirišitani* su imitirali budističke. Ikonografiju Djevice Marije zamijenila je *Kanon*,¹¹³. Lik Krista zamijenio je Buda, odnosno *Bosacu*.¹¹⁴

Kirišitani su opstali uglavnom na otoku Kjušuu i to u okolici gradova Nagasakija, Sotomea i Imamure, na Arhipelagu Goto, na otocima Hirado i Ikićuki te na otocima Amakusa. *Kirišitani* i danas žive na Arhipelagu Goto, u okolici Sotomea i na otoku Hirado. Danas preostaje između 1000 i 1500 *kirišitana*.¹¹⁵ Oni još uvijek vrše rituale na svoj autohtoni način i izabiru svoje vjerske starješine. *Kirišitanske* molitve zvane *orašio* prenosile su se usmenom predajom i nisu bile zapisivane do kraja progona. Te molitve su na japanskom jeziku, ali sadrže puno posuđenica,

¹¹² *Kirišitani* su zato prihvatili budističke pogrebne običaje, ali bi potajno održavali svoje rituale kako bi poništili nepoželjne blagoslove koje je budistički svećenik posvetio pokojniku recitirajući Sutre. *Kirišitani* su zauzeli ovaj običaj i nakon obustave progona kršćana. MIYAZAKI, "The Kakure Kirishitan Tradition", *Handbook of Christianity in Japan*, str. 26.

¹¹³ 觀音菩薩 (jap. *Kanon Bosacu*; bodhisattva Guanyin, istočnoazijska inačica bodhisattve Avalokitešvare) Kanon je vrlo popularna budistička božica milosti koja se često prikazuje s djetetom u naručju. Njezina uloga je kontradiktorna u budizmu jer aktivno nudi milost i pomirenje unatoč budističkom idealu prema kojem treba odbaciti težnju prema ičemu. „Kannon (Kazeon-Bosatsu)“, *Handbook of Japanese Mythology*, str.193.

¹¹⁴ 菩薩 (jap. *Bosacu*; Gautama Buddha, Siddhartha Gautama)

¹¹⁵ MIYAZAKI, "The Kakure Kirishitan Tradition", *Handbook of Christianity in Japan*, str. 22., 23.

ponajviše latinizama i luzitanizama. U Meiđi-dobu su te molitve bile više ili manje uspješno transkribirane na japanski jezik, no to je bilo teško izvedivo zbog jezičnih barijera¹¹⁶ i mnoge molitve još uvijek nisu protumačene, barem ne u potpunosti. *Kirišitanski orašio* nisu ujednačeni i svaka zajednica ima svoje varijetete.¹¹⁷ *Kirišitani* ne grade crkve, a obrede (koji se ne mogu poistovjetiti s katoličkim misama) vrše u privatnim kućama. Tri glavne odrednice *kirišitanske* mise: žrtvovanje hrane Bogu, recitacija *orašio* i zajednički obrok u kojem se jede hrana dobivena nazad uz Božji blagoslov. Ovo je adaptacija šintoističkog rituala uz razliku što se recitiraju *kirišitanske*, a ne šintoističke molitve. Hranu koja igra ulogu u obredu čine sake, *sašimi* i riba umjesto kruha i vina u katoličanstvu. U budističkim obredima meso se ne konzumira, tako da je *kirišitanski* obred na neki način bio prkos ustanovljenoj vjerskoj praksi u Japanu. Tri glavna blagdana koje *kirišitani* komemoriraju su: Božić (*Gotandō*),¹¹⁸ *Saku macuri*,¹¹⁹ i Uskrs (*Agari*).¹²⁰ Jedan od običaja koji se tradicionalno održavao na Uskrs jest egzorcizam. Starješine ritualno istjeruju zloduhe iz kuća i iz prirode.¹²¹

Dolaskom francuskih misionara u Japan tijekom druge polovice 19. stoljeća, u Japanu je živjelo do 50.000 *kirišitana*. Oni su se ubrzo prepolovili na one koji su se priključili katoličanstvu i na one koji to nisu učinili.¹²² Usprkos obustavi progona i obnovljenom kontaktu s katolicima, neki se *kirišitani* vratili Crkvi. *Kakure kirišitani* dva su stoljeća gradili svoj jedinstveni religijski identitet usprkos teškim represivnim mjerama koje su ih pokušavale istrijebiti. Prelazak na zapadnjačko katoličanstvo podrazumijevalo bi odricanje šintoističkih elemenata *kirišitanske* vjere. Naime, *kirišitani* uz kršćanskoga Boga, Krista i Djevice Marije štiju i šintoističke *kamije*. Tradicionalno japansko vjerovanje nalaže da odricanje *kamija* donosi lošu sreću. Zbog elemenata animizma, *kirišitanska* vjera jednostavno se ne može smatrati potpuno kršćanskom. *Kirišitansko* vjerovanje držalo je *kirišitanske* zajednice na okupu kroz najteža vremena. U takvim zatvorenim zajednicama stvorena je stroga tradicija, a povratak katolika podijelio je te višestoljetne zajednice. Iako se presudan dio *kirišitana* vratio katoličanstvu, dio njih se vratio svojim starim japanskim

¹¹⁶ Fonetski su transkribirali molitve koristeći kinesko pismo *kandji*, koje nije idealno za takvu uporabu.

¹¹⁷ MIYAZAKI, "The Kakure Kirishitan Tradition", *Handbook of Christianity in Japan*, str. 23. - 25.

¹¹⁸ 御誕生 (jap. *Gotandō*, dosl. Uzvišeno Rođenje)

¹¹⁹ 咲く祭り (jap. *Saku macuri*, obred ili svečanost za dobar urod)

¹²⁰ 上がり (jap. *Agari*, dosl. Ustanak)

¹²¹ MIYAZAKI, "The Kakure Kirishitan Tradition", *Handbook of Christianity in Japan*, str. 25., 26.

¹²² WHELAN, *The Beginning of Heaven and Earth: The Sacred Book of Japan's Hidden Christians*, str. 14.

korijenima. Priličan dio njih jednostavno je s lakoćom prerastao u budiste ili šintoiste. Iako je u ranomodernom dobu *kirišitanska* vjera nastala kao odgovor progonjenih katolika na ugnjetavanje režima, s vremenom su *kirišitani* pružali sve manji otpor i navikli su na suživot s japanskim religijama objedinjujući ih u jednu veliku cjelinu koja je na prvom mjestu japanska, a tek onda religijska. Biti *kakure kirišitan* znači biti tradicionalan Japanac, dok biti katolik, protestant ili pravoslavac podrazumijeva odricanje od bitnog dijela japanskog identiteta. To je bio presudan razlog zašto se preci *kirišitana* nisu odrekli svoje vjere.¹²³

4.2. O postanku Neba i Zemlje

Temeljna vjerska knjiga koja objedinjuje *kirišitansko* vjerovanje zove se „O postanku Neba i Zemlje“ (*Tenči hađimari no koto*).¹²⁴ Osim te knjige, postoji vrlo malo pisanih izvora o *kirišitanskom* vjerovanju. Knjiga prenosi priču o postanku svijeta s jakim elementima kršćanskog i šintoističkog sinkretizma.¹²⁵ Francuski misionar Bernard Thadée Petitjean bio je prvi Europljanin koji se bavio proučavanjem *kirišitana*. Dobio je primjerak „O postanku Neba i Zemlje“ u Nagasakiju 14. travnja 1865. od *kirišitanskog* krstitelja Dominga Mataičija iz Urakamija. Sama knjiga napisana je prema sjećanju nepoznatog autora između 1822. i 1823. godine. Premda je temeljno vjerovanje *kirišitana* znatno odmicalo od utemeljenog katoličanstva toga doba, Petitjean ih je smatrao punopravnim katolicima te je koristio njihovu svetu knjigu kao alat za približavanje katekizma Japancima.¹²⁶

Prema njoj, Bog (*Deusu*) stvorio je svijet u sedam dana. Sedmi dan stvorio je muškarca Adama (*Domeigosu-no-Adan*) i ženu Evu (*Domeigosu-no-Eva*). Vrag (*Dusuheru*) bio je anđeo čija je narav bila pokvarena, on je naveo Evu, a zatim Adama da pojedu rajsko voće, zbog čega su oni i njihova djeca izbačeni iz Raja (*Paradiso*), a Vrag je unakažen i poslan da služi kao bog Groma između Neba i Zemlje. Djeca Adama i Eve međusobno su se ranila i njihovo je krvno srodstvo bilo poništeno pa su postali muž i žena. Čovječanstvo su zatim kvarili demoni Ambicija, Pohlepa

¹²³ MIYAZAKI, “The Kakure Kirishitan Tradition”, *Handbook of Christianity in Japan*, str. 31., 32.

¹²⁴ 天地始まりの事 (jap. *Tenči hađimari no koto*, dosl. O postanku (ili početku) Neba i Zemlje). Dobro je znati da je naslov svete knjige *kirišitana* vjerojatno inspiriran nazivom prvog poglavlja šintoističke svete knjige *Kodiki* koje glasi „*Tenči hađimete*“ (Nastase Nebo i Zemlja), WHELAN, *The Beginning of Heaven and Earth: The Sacred Book of Japan's Hidden Christians*, str.74.

¹²⁵ MIYAZAKI, “The Kakure Kirishitan Tradition”, *Handbook of Christianity in Japan*, str. 19. – 22.

¹²⁶ WHELAN, *The Beginning of Heaven and Earth: The Sacred Book of Japan's Hidden Christians*, str. 13. – 15.

i Sebičnost. Većina ljudi bila je zla osim dobrog kralja Noe (*Pappa Maruđi*), koji je spasio svoju obitelj u brodu nakon što je njegovu zemlju pogodio katastrofalan cunami, oni su se nastanili na planini Ararat (*Ariošima*).¹²⁷

Prije nego što se Bog podijelio na Oca i Sina, svi su ljudi automatski išli u Limb (*Benbo*) zato što sakrament krštenja još nije postojao. Djevica Marija (*Biruzen Maruja*) rodila se u kraljevstvu Luzon (*Roson*) na Filipinima. Kada je navršila dvanaest godina, Bog joj se obratio naredivši joj da provede ostatak života kao djevica. Kralj Luzona želio je uzeti Mariju kao ženu, no ona ga je odbila zbog svoga zavjeta Bogu. Odbivši kralja, uzašla je na Nebo uz pratnju snijega u lipnju i Bog joj je osobno dodijelio naziv Sveta Marija Snježna (*Juki no Santa Maruja*). Nakon što se vratila na Zemlju, arhanđeo Gabrijel (*San Gamurija*) obavijestio je Mariju da će začeti Isusa (*Disusu*). Sljedeće veljače, Bog je poslao leptira koji je Mariji uletio u usta i ona je zatrudnjela. Trudna Marija otišla je u posjet Elizabeti (*Izaberuna*) i njih dvije skupa su se molile pored rijeke Abe, zbog čega se Marijina molitva zove *Abe Maruja* (*Ave Maria*). Marija je rodila Isusa u Betlehemu (*Berem*) u štalici, a u čast životinjama koje su grijale novorođenog Isusa, *kirišitani* su postili srijedom i nisu jeli meso i jaja. Sveta Tri Kralja Gašpar (*Gasuparu*), kralj Meksika, Melkior (*Menteo*), kralj Turske i Baltazar (*Bautozaru*), kralj Francuske, pošli su na put prema Betlehemu tražeći Isusa, a navodila ih je zvijezda repatica. Međutim, Bog ih je odgovorio od te namjere i poslao ih je kući. Čuvši za rođenje Gospodara Neba, Herod (*Jorotecu*), kralj Betlehema, poslao je svoja dva vazala Ponša i Pirotoa (odnosno Poncija Pilata) da pronađu Isusa i Mariju prije nego što Isus zavlada njegovim kraljevstvom. Isus i Marija sklonili su se kod Ivana Krstitelja (*San Divan*), koji je zatim krstio Isusa na obali rijeke Jordan (rijeke *Baučismo*). Bog je zatim podijelio rijeku Jordan na četrdeset tisuća manjih rijeka. Na planini Tabor (*Taboro*), mudrac Sagaramento (Sakrament) sišao je s Neba da bi poučavao Isusa sedam dana i sedam noći.¹²⁸

Isus se tijekom svojih dvanaest godina školovanja upoznao s budističkim redovnikom Gakuđuranom, koji ga je naučio svetu frazu *Namu-Amida-Bucu*¹²⁹ kao tajnu budističke vjere. Nakon duge teološke rasprave, Isus je pridobio Gakuđurana i njegovih dvanaest učenika koji su postali dvanaestorica apostola. Zajedno s njima Isus se zaputio u Rim (zemlju *Roma*), gdje je dao

¹²⁷ WHELAN, *The Beginning of Heaven and Earth: The Sacred Book of Japan's Hidden Christians*, str. 39. – 45.

¹²⁸ WHELAN, *The Beginning of Heaven and Earth: The Sacred Book of Japan's Hidden Christians*, str. 45. – 54.

¹²⁹ 南無阿弥陀仏 (jap. *Namu Amida Bucu*, budistička uzrečica najlakše usporediva s kršćanskim usklikom „Amen!“)

sagraditi veliki hram Ekirenda (lat. *Santa Ecclesia*, hrv. Sveta Crkva). U međuvremenu je kralj Herod, ogorčen što nije ulovio Isusa, dao smaknuti svu djecu do sedam godina starosti. Sveukupno je ubijeno 44.444¹³⁰ djeteta. Isus se osjećao odgovornim za njihovu smrt i poželio je biti mučen. Ubrzo je svojim apostolima objavio da je jedan od njih njegov neprijatelj. Bio je to Juda (*Dudacu*), koji je odao Isusa Herodu, za što je bio nagrađen novcem. Na povratku u Crkvu, Juda se transformirao u nakazu. Za apostole je to bio jasan znak da je Juda izdao Isusa. Nakon toga je Juda bacio svoj novac i objesio se u šumi, što je ražalostilo Isusa koji mu je bio spreman oprostiti. Ponša i Piroto uhitili su Isusa i odveli ga na Herodov dvor, gdje su ga mučili na razne načine. Na mjestu zvanom Sančiišima (lat. *Sanctissima*) stoji Drvo Križa od kojeg je Herod dao izgraditi križ. Isus je morao nositi križ na brdo Kalvariju (*Karuvarju*). Na putu do Kalvarije, žena Veronika (*Beronika*) ponudila je Isusu vodu i rubac da se obriše. Isusov je lik ostao zauvijek otisnut na njezinom rupcu, kojeg je kasnije donirala Crkvi. Isus je razapet između dvojice zločinaca visio danima, a Herodovi vojnici pravili su spektakl od njegova mučenja. Za kraj su platili slijepcu da dokrajči Isusa kopljem. Kada je Isusova krv pala na slijepca, on je progledao, ali samo privremeno jer čim je dobio novčanu nagradu za Isusovo smaknuće, izgubio je vid. Isus je zadnjim dahom prokleo tog slijepca lišivši njegovu dušu nadolazećeg spasenja. Isus je zatim polegnut u kameni lijes nakon čega je pokopan.¹³¹

Isus je uskrsnuo na Uskrs i ostao je među živima četrdeset dana tijekom kojih je poučavao Papu, svog glavnog apostola o spasenju duše i o vječnom životu. Marija je uzašla na Nebo na gori Oribete (Maslinova Gora) 3. srpnja, nakon čega je postala trećom božanskom osobom. Isus je spasio vjernike koji su nakon smrti zapeli u Limbu i poveo ih je u Raj. Na nagovor Djevice Marije, Isus je proglasio kralja Luzona njezinim mužem kako bi i on išao u Raj. Arhanđeo Mihael (*San Migiri*) sudio je dušama pokojnika i slao u Pakao (Inuheruno) ili Raj (Paradiso). Isus je stvorio Čistilište (*Furukatorija*) kako bi pokajnicima dao nadu da jednog dana uđu u Raj. Ubojice i samoubojice ne mogu ući u Raj. Knjiga završava najavom da će jednoga dana svijet pogoditi razne prirodne katastrofe. Sedam godina čovječanstvo će moriti glad, kuga, najezde kukaca i ponajviše nemoral. Demoni će ljudima dijeliti rajsko voće preobraženo u razne predmete za kojima ljudi

¹³⁰ Broj 4 (četiri) čita se kao 四 (jap. *ši*, četiri) u kinesko-japanskom izgovoru, što je čini istoglasnicom (homonimom) riječi 死 (jap. *shi*, smrt) „smrt“. Japancima je broj 4 nesretan broj, što znači da je 44.444 ekstremno nesretan broj. WHELAN, *The Beginning of Heaven and Earth: The Sacred Book of Japan's Hidden Christians*, str. 102.

¹³¹ WHELAN, *The Beginning of Heaven and Earth: The Sacred Book of Japan's Hidden Christians*, str. 54. – 62.

žude. Zatim će uslijediti tri godine mira i izobilja. To će biti zadnja šansa čovječanstva da se okrene Bogu. Kada prođu te tri godine, Drvo Križa će izgorjeti, more će se pretvoriti u ulje, a Zemlju će progutati plamen. Na kraju će od svijeta preostati samo hrpa bijelog pijeska na kojoj će Bog zvukom trube prizvati duše svih ljudi koji su ikad živjeli, vratit će im njihov ljudski nalik.¹³² Zatim će ih Bog podijeliti na nekrštene, koji odlaze u Limb i na krštene, koji odlaze u Raj, gdje će svi postati Bude uz usklik *Amei Zesusu! (Amen, Iesu!)*¹³³

¹³² Izuzetak su duše kremiranih osoba ili osoba koje su bile žrtve kanibalizma. Njihove su duše osuđene lutati u bestjelesnom stanju poput duhova. Zato je korištenje lijekova načinjenih od mumija strogo zabranjeno. Praksa (auto)mumifikacije postojala je u Japanu, no u ovom kontekstu zapravo se misli na egipatske mumije koje su Europljani plasirali na japansko tržište kao univerzalni lijek. *Kirišitani* s područja Nagasakija sigurno su znali za lijekove od mumija. WHELAN, *The Beginning of Heaven and Earth: The Sacred Book of Japan's Hidden Christians*, str. 65., 111., 112.

¹³³ WHELAN, *The Beginning of Heaven and Earth: The Sacred Book of Japan's Hidden Christians*, str. 62. – 66.

4.3. Obustava progona i povratak kršćanstva

Kršćanstvo se u Japanu nije otvoreno prakticiralo sve do 1853. godine, kada je komodor Matthew C. Perry uplovio u Zaljev Edo¹³⁴ s američkom mornaricom donoseći šogunu zahtjeve američkog predsjednika Millarda Fillmorea. SAD je zahtijevao da se Japan otvori prema trgovini vanjskom svijetu, to je u suštini bio ultimatum jer je američka ratna mornarica uplovila u Zaljev Edo spremna da otvori paljbu u slučaju neslaganja. Tijekom boravka u Edu, četiri su Perryjeva mornara preminula te je on zatražio da im se održe kršćanski pogrebi. Među Perryjevim darovima namijenjenima šogunu nalazila se Biblija te nekoliko religijskih knjiga. Ti su darovi izazvali skandal jer su kršili američko načelo neuplitanja u religijske poslove, a usto je kršćanstvo pod Tokugavinim režimom bilo smrtno kažnjivo. Komodor Perry inzistirao je da su priloženi tekstovi vrlo važni za razumijevanje zapadnjačkog mentaliteta te zaslužuju mjesto u šogunovoj knjižnici, dok su šogunovi činovnici smatrali kako je te tekstove najpametnije preventivno spaliti. Situacija je smirena tako što su pokloni religijske naravi vraćeni Perryju. Premda je bio neuspješan, ovo je bio prvi pokušaj kršćanskog dijaloga s Japancima još od 17. stoljeća. Iste je godine general Ruskog Carstva Jevfimij Putjatin stigao u Japan te ustanovio diplomatske odnose između dvije države. Rusi su dobili dozvolu da prakticiraju kršćanstvo dok su u Japanu, ali ni pod koju cijenu nisu smjeli propovijedati japanskome puku.¹³⁵

Godina prekretnica bila je 1858., kada je šogunat potpisao *sporazume nejednakosti*¹³⁶ s SAD-om, Nizozemskom, Rusijom, Velikom Britanijom i Francuskom vjerujući da će se stranci držati svojih četvrti te da se neće baviti misionarskim djelatnostima. Strani su državljani uživali ekstrateritorijalnost te su dobili dozvolu da slobodno grade svoje bogomolje. Već sljedeće godine misionari su hrlili u Japan, što je kršilo načelo neuplitanja u vjerske poslove i naštetilo međunarodne odnose. Glavnu ulogu u misionarskom djelovanju od 1859. do 1904. godine igrali su Francuzi, odnosno *Pariško društvo stranih misija* (MEP¹³⁷), laička organizacija koja je propovijedala po Aziji, usto je djelovalo još nekoliko manjih francuskih organizacija sve do

¹³⁴ Od 1868. godine poznat kao Tokijski zaljev.

¹³⁵ ABE, "From Prohibition to Toleration: Japanese Government Views regarding Christianity, 1854-73", *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 5., str. 110.-112.-

¹³⁶ 不平等条約 (jap. *fubjododjaku*, dosl. sporazum nejednakosti, eng. *unequal treaty*)

¹³⁷ *Société des Missions étrangères de Paris*

dolazaka španjolskih dominikanaca 1904. godine.¹³⁸ Japanska policija nije smjela vršiti represiju nad strancima, već je progonila Japance koji su pohodili mise. Katolička crkva u Jokohami otvorena 1862. godine za Japance je bila turistička atrakcija gdje su se mogli susresti s europskom arhitekturom i umjetnosti. Ta je crkva bila promovirana u novinama. Intervencijom Francuza, uhićeni konvertiti bili su pošteđeni.¹³⁹ Šogunatu je bilo sve teže progoniti nove i stare japanske kršćane. Inicijativom francuske carice Eugenije, 1865. podignuta je prva katolička katedrala u Nagasakiju. Pošto je Nagasaki bio prijestolnica kršćanstva u Sengoku-doba, preostali *kirišitani* konačno su uspostavili kontakt sa ostatkom kršćanskog svijeta nakon višestoljetne izolacije.¹⁴⁰ Neki su *kirišitani* bez obzira na obnovljenu komunikaciju nastavili prakticirati svoju izoliranu verziju kršćanstva. Oni se nisu pridružili Crkvi i ne smatraju se katolicima.¹⁴¹ Francuski su svećenici opskrbili *kirišitane* iz okolice Nagasakija katekizmima kako bi ih uskladili sa zapadnjačkom vjerskom praksom. Ti su *kirišitani* smjesta napustili svoju šinto-budističku zajednicu u korist nove-stare kršćanske. Istovremeno su rasle podjele između japanskog plemstva. Plemići odani šogunatu vidjeli su ogromnu prijetnju u povratku kršćanstva. Neki od njih su uzeli stvar u svoje ruke te su vršili odmazdu protiv konvertita. Sklopljene su zavjere o atentatima na misionare, 1867. uhićeno je šezdeset osam vođa japanskih kršćanskih zajednica, no i oni su bili spašeni zahvaljujući intervenciji francuskog konzula. Četvrtoga rujna iste godine, šogun Tokugava Jošinobu zaprimio je pismo francuskoga cara Napoleona III. u kojem ga on opominje da je sloboda vjeroispovijesti važan faktor pozapadnjenja, odnosno ako žele da ih zapadni svijet počne smatrati

¹³⁸ BALLHATCHET, "The Modern Missionary Movement in Japan: Roman Catholic, Protestant, Orthodox", *Handbook of Christianity in Japan*, str. 38.

¹³⁹ BALLHATCHET, "The Modern Missionary Movement in Japan: Roman Catholic, Protestant, Orthodox", *Handbook of Christianity in Japan*, str. 38.

¹⁴⁰ Francuski misionar i budući vikar Bernard Thadée Petitjean (1829. – 1884.) prvi je uspostavio kontakt s *kirišitanima* upravo u Urakamiju, predgrađu Nagasakija. Petitjean se zalagao da se u crkvenom djelovanju u Japanu (preciznije na otoku Kjušuu) koristi kršćansku terminologiju iz latinskog i portugalskog jezika na koju su *kirišitani* u nekoj mjeri očuvali još iz Sengoku-doba, dok su misionari na Honšuu (sa sjedištem u Jokohami) koristili katekizam prilagođen za kinesko govorno područje. To je bilo pitanje lingvistike, a ne vjerske doktrine. Nakon 1883. godine latinsko-portugalski tekstovi više nisu bili u opticaju. Petitjean je koristio *Tenči Hadimari no Koto* kao izvor *kirišitanske* (odnosno latinsko-iberske) terminologije pomoću koje im je približio katoličanstvo. S obzirom na sadržaj toga teksta, jasno je zašto je njegovo korištenje u katoličkom katekizmu bilo kontroverzno. BALLHATCHET, "The Modern Missionary Movement in Japan: Roman Catholic, Protestant, Orthodox", *Handbook of Christianity in Japan*, str. 40., WHELAN, *The Beginning of Heaven and Earth: The Sacred Book of Japan's Hidden Christians*, str.74.

¹⁴¹ MIYAZAKI, "The Kakure Kirishitan Tradition", *Handbook of Christianity in Japan*, str. 19.

civiliziranima, šogunat mora jamčiti tu slobodu. Time je proturječni šogunat istovremeno garantirao vjersku slobodu usprkos pravnoj osnovi da proganja kršćane.¹⁴²

Šogun Tokugava Jošinobu dao je službenu ostavku 14. listopada 1867. godine i na čelo države stupa car Meidi s novom vladom sastavljenom od anti-šogunatskih plemića. Strani veleposlanici zaprimili su vijest o promijeni režima 13. veljače 1868. godine. Promjena režima bila je zabrinjavajuća za strance jer je nova vlast od Japana željela stvoriti novu, nacionalnu državu spram feudalnog šogunata. Vlada tog novog, carskog Japana nije bila manje ksenofobična u usporedbi sa šogunatskim Japanom, no ipak je priznavala sve sporazume koje je sklopio šogunat. Carska restauracija sa sobom je nosila povratak šintoizma s carem kao vjerskim i političkim vođom nacije i živućim bogom, simbolom nacionalnog ujedinjenja. Nova vlada nije odustala od anti-kršćanskih zakona, štoviše, u travnju 1868. službeno glasilo vlade objavilo je zabranu kršćanstva i novčanu nagradu onima koji su spremni odati osobe koje su se oglušile na ovaj javni poziv. Ovaj je proglas bio gotovo identičan onome iz 1633. godine. U svibnju 1868. godine poslanici SAD-a, Velike Britanije, Francuske, Pruske i Nizozemske protestirali su protiv ponovnog progona kršćanstva. Japanska je vlada smjesta odbila taj protest pod izgovorom da je to problem japanskih unutarnjih poslova i višestoljetna praksa. Vijesti o ponovnom progonu su se proširile svijetom i pritisak na novu japansku vladu je rastao. Nova uprava grada Nagasakija bila je još više neprijateljski nastrojena prema konvertitima od prošle. Svi *kirišitani* iz Urakamija (predgrađa Nagasakija) bili su voljom cara raseljeni po raznim vlastelinstvima kako bi se razbio kontakt među kršćanima. Strani veleposlanici ponovno su protestirali te im je japanski ministar vanjskih poslova Date Munenari odgovorio kako su progoni prešli svaku mjeru, da vlada ne podržava policijsko nasilje te da će vlada smjesta narediti lokalnim vlastima da prestanu maltretirati kršćane. To se nije dogodilo, no raseljenja su privremeno stala do ljeta 1869. godine.¹⁴³ Konzuli zapadnih država sastali su se s japanskim premijerom Sandoom Sanetomijem, novim ministrom vanjskih poslova Savom Nobujošijem¹⁴⁴ i s još nekoliko ministara 19. siječnja 1870. godine. Službeni stav japanske vlade bio je taj da je car potomak bogova, a kršćanstvo poriče tu činjenicu, stoga za njega nema

¹⁴² ABE, "From Prohibition to Toleration: Japanese Government Views regarding Christianity, 1854-73", *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 5., str. 114. - 119.

¹⁴³ Vojska i mornarica Japana su u tom trenutku bile zauzete osvajanjem Republike Ezo na otoku Hokaido. Vlada u tom trenutku nije mogla priuštiti masovna raseljenja kršćana. ABE, "From Prohibition to Toleration: Japanese Government Views regarding Christianity, 1854-73", *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 5., str. 124.

¹⁴⁴ Bivši guverner Nagasakija koji je skupa s gradskim poglavarstvom organizirao progone kršćana 1868. godine.

mjesta u Japanu. Štoviše, strani su poslanici bili optuženi da promoviraju izgradnju crkvi i potiču Japance na preobraćenje, no u znak dobre volje neće biti ukoreni. Raseljavanje japanskih kršćana bilo je predstavljeno kao humana alternativa masovnim smaknućima. Japanska je vlada tražila razumijevanje te se radovala nastavku suradnje sa zapadnim državama. Poslanici su shvaćali kako je to politički potez nove vlade koja potvrđuje svoju legitimnost koristeći zabranu kršćanstva kao garanciju da ne ovisi o volji stranih sila te su pustili Japan da radi što želi.¹⁴⁵

U prosincu 1871. godine istaknuti japanski državnik Ivakura Tomomi, koji je sudjelovao u sastanku japanskih ministara sa stranim konzulima, bio je poslan kao ambasador na put oko svijeta skupa s trojicom zamjenika i pedesetak pratioca. Ta je skupina bila poznata kao *Ivakurina misija*. Prva destinacija *Ivakurine misije* bio je SAD, gdje su se sastali s državnim tajnikom Hamiltonom Fishom kako bi obnovili nagodbu između Japana i SAD-a. Fish je inzistirao na uvođenju vjerske slobode, za što je tvrdio da je obaveza civiliziranih nacija. Na Fishovu stranu stao je Mori Arinori, prvi japanski ambasador u SAD-u i svjetski putnik koji je već duže vrijeme upozoravao japansku vladu da ih u svijetu smatraju barbarima zato što progone kršćane. Uz suglasnost vlade, *Ivakurina misija* prihvatila je novi nacrt nagodbe koja jamči uzajamnu slobodu vjeroispovijesti. U međuvremenu je japanski ministar financija Inoue Kaoru inzistirao na ublažavanju anti-kršćanskih mjera te se zalagao za povratak raseljenih kršćana. Veliko vijeće uklonilo je proglašavanje o progonu kršćana 24. veljače 1873. godine. Odredba izdana 14. ožujka 1873. naredila je hitno puštanje svih kršćanskih raseljenika te je japanskim kršćanima dozvoljena sloboda kretanja na putu do njihovog mjesta prebivališta. Japanska je vlada prihvatila princip slobode vjeroispovijesti u proljeće 1873. godine kako bi popravila svoj međunarodni imidž i ubrzala revizije sporazuma nejednakosti kako bi Japan stekao jednakost među silama.¹⁴⁶ Kršćani su se nalazili u nepovoljnom položaju do proglašenja Meidijeva ustava 1889. godine, koji je jamčio slobodu vjere dok god ona ne ometa politički poredak. Misionarima i strancima općenito nije bilo dozvoljeno kretati se daleko od trgovačkih luka sve do 1899. godine, no ta zakonska odredba nije bila strogo provođena. Službeni stav vlade još je uvijek bio sumnjičav prema kršćanstvu, no

¹⁴⁵ ABE, "From Prohibition to Toleration: Japanese Government Views regarding Christianity, 1854-73", *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 5., str. 119. - 128.

¹⁴⁶ ABE, "From Prohibition to Toleration: Japanese Government Views regarding Christianity, 1854-73", str. 128. – 132.

dojučerašnji samuraji¹⁴⁷ i trgovci bili su zainteresirani za poslovanje sa zapadnjacima pa su se odlučili na prelazak na kršćanstvo. Do koje mjere su ga prihvaćali u privatnom životu, ovisilo je o pojedincima. Kršćani su bolje prolazili u urbanom nego u ruralnom okruženju zbog svojih „antisocijalnih“ izbjegavanja plaćanja vjerskih poreza za hramove i nesudjelovanja u tradicionalnim festivalima, što je bio važan dio ruralnog života.¹⁴⁸ Misionari u ruralnim područjima uglavnom su se oslanjali na humanitarno djelovanje. Francuski su misionari također otvorili prve škole za djevojčice i dječake, Njemački su isusovci 1913. godine otvorili katoličko sveučilište Svete Mudrosti¹⁴⁹ u Tokiju. Japanski su kršćani izbjegavali rasprave o prvenstvu cara, niti su miješali vjeru s politikom, no branili su se od kritika. Katolici su gradili svoje društvo tako da se oslanja na svećenike slabo se obazirući na socijalni razvoj države.¹⁵⁰ Krajem Meiji-doba u Japanu je živjelo 67 000 katolika.¹⁵¹

Misionari i misionarke brojnih protestantskih denominacija (prezbiterijanci i kongregacionalisti bili su najistaknutiji) stigli su u Japan u isto vrijeme kad i katolički misionari. Točka širenja protestantizma bio je grad Jokohama. Prvaci u širenju protestantizma bili su Amerikanci. Dr. Jano Mototaka bio je prvi Japanac koji je prihvatio protestantizam (prezbiterijanizam), a preobratio ga je njegov poslodavac, misionar Amerikanac James Hamilton Ballagh 1865. godine. Japanska riječ za kršćanstvo, *kirisutokjo*¹⁵², isprva je označavala protestantsko kršćanstvo, no taj je izraz s vremenom objedinio sve kršćanske denominacije. Protestanti se za razliku od katolika nisu trudili prilagođavati japanskom načinu života. Umjesto toga bavili su se promocijom zapadnjačke tehnologije pripisujući razna otkrića kršćanskom duhu, a držali su se trgovačkih luka. Strani su protestanti bili zastupljeni na fakultetima i u poslovnom svijetu, no ne u osnovnom školstvu za razliku od katolika. Umjesto da su se fokusirali na sirotinju, protestanti su pokušavali pridobiti srednji sloj japanskoga društva. Nosioci tog srednjeg sloja (uz

¹⁴⁷ Izvan Kjušua, pro-šogunatski samuraji su u primjetnoj mjeri prelazili na katoličanstvo. BALLHATCHET, “The Modern Missionary Movement in Japan: Roman Catholic, Protestant, Orthodox”, *Handbook of Christianity in Japan*, str. 41.

¹⁴⁸ BALLHATCHET, “The Modern Missionary Movement in Japan: Roman Catholic, Protestant, Orthodox”, *Handbook of Christianity in Japan*, str. 35. - 38.

¹⁴⁹ 上智大学 (*Doči daigaku*, dosl. Sveučilište najveće mudrosti)

¹⁵⁰ BALLHATCHET, “The Modern Missionary Movement in Japan: Roman Catholic, Protestant, Orthodox”, *Handbook of Christianity in Japan*, str. 40. - 42.

¹⁵¹ BALLHATCHET, “The Modern Missionary Movement in Japan: Roman Catholic, Protestant, Orthodox”, *Handbook of Christianity in Japan*, str. 57.

¹⁵² キリスト教 (*kirisutokjo*, dosl. kršćanski nauk)

kulake i trgovce) bili su bivši pro-šogunatski misionari koje je protestantizam privlačio zbog etičkih paralela s konfucijanizmom (kršćanski Raj – konfucijanističko Nebo, odanost Bogu – odanost senioru, samodostatnost, nezavisnost od misionara koje su smatrali nazadnima). Ti su konvertirani samuraji bili elitisti više zainteresirani za uključivanje protestantske radničke etike u japansko društvo nego za širenje protestantizma po ruralnim krajevima. Pošto su protestanti od samog početka zapostavili ruralne krajeve, protestantizam se nije mogao širiti prema ruralnim krajevima. To je dovelo do stagnacije širenja protestantizma 1880-ih godina. Bez obzira na raniju stagnaciju, početkom 20. stoljeća broj protestanata u Japanu prerastao je broj katolika. Oslanjajući se na japansku ekspanziju, protestantizam se počeo širiti Tajvanom, Mandžurijom i Korejom.¹⁵³ Krajem Meiji-doba u Japanu je živjelo 90 000 protestanata.¹⁵⁴

Prvak širenja ruskog pravoslavlja u Japanu bio je sv. Nikolaj Kasatkin, poznat kao sv. Nikolaj Japanski. Nikolaj Kasatkin djelovao je iz grada Hakodatea na otoku Hokaidu, gdje je trebao obavljati službu kapelana od 1861. godine. Kasatkin je naučio japanski, a Japance je učio ruski jezik. Bavio se prevođenjem Svetog pisma na japanski. Pro-šogunatski samuraji proširili su pravoslavlje na sjeverni Honšu u grad Sendai. Kasatkin se 1872. godine preselio u Tokio, gdje je pravoslavna katedrala podignuta 1891. godine. Širenje pravoslavlja po Japanu pripisuje se Kasatkinovoj karizmi, asocijacijom na zapadni svijet, privlačnost pravoslavnih crkvenih zborova i vjerski rituali koji su Japance podsjećali na njima dobro poznati budizam. U Japanu je djelovalo oko dvadesetak ruskih misionara, većina popova bili su domorodci. Pravoslavlje je bilo popularno među bivšim samurajima¹⁵⁵ i studentima. Za razliku od katolika i protestanata, ruski su pravoslavci ovisili o financijama iz Rusije i o privatnim donacijama, prihodi su privremeno prestali stizati tijekom Rusko-japanskog rata. Položaj japanskih pravoslavaca bio je težak zbog političkih neslaganja Japana i Rusije primjerice kada je 1891. godine u Tokiju izvršen neuspjeli atentat na

¹⁵³ BALLHATCHET, "The Modern Missionary Movement in Japan: Roman Catholic, Protestant, Orthodox", *Handbook of Christianity in Japan*, str. 42. – 47.

¹⁵⁴ BALLHATCHET, "The Modern Missionary Movement in Japan: Roman Catholic, Protestant, Orthodox", *Handbook of Christianity in Japan*, str. 57.

¹⁵⁵ Samurajska, ratnička kasta bila je ukinuta 1876. godine. Glavni razlog za njezino ukidanje bio je taj što su samuraji (oko dva milijuna stanovnika Japana) bili izuzeti od poreza i primali su državnu stipendiju koja je iznosila 30% državnog budžeta. Takav sustav bio je prihvatljiv u šogunatskom uređenju, ali za njega nije bilo mjesta u japanskoj nacionalnoj državi. Bivšim samurajima bilo je zabranjeno nositi mačeve (u šogunatu su samo oni smjeli posjedovati mačeve). Neki samuraji nisu pristali da se njihova stoljetna tradicija ukine bez borbe te su 1877. započeli Sacumsku pobunu (nazvanu po regiji Sacuma na jugu Kjušua) koja je kulminirala poznatom bitkom kod Širojame gdje su samurajski pobunjenici izginuli skupa sa svojim vođom Saigo Takamorijem. HUFFMAN, *Japan in World History*, str. 77.

ruskog prijestolonasljednika Nikolaja II.. Zbog izbijanja Rusko-japanskoga rata, pravoslavci su se našli na udaru, a Kasatkin je držao neutralni stav. Problem pravoslavlja u Japanu ležao je u tome što je bilo preusko vezano uz Rusiju, barem iz perspektive većine Japanaca. Krajem Meidi-doba u Japanu je živjelo 32 000 pravoslavaca.¹⁵⁶

¹⁵⁶ BALLHATCHET, “The Modern Missionary Movement in Japan: Roman Catholic, Protestant, Orthodox”, *Handbook of Christianity in Japan*, str. 52. – 58.

4. Zaključak

Kršćanstvo je stiglo u Japan tijekom najturbulentnijeg razdoblja povijesti te zemlje. Katolička Crkva otvoreno je težila preobraženju japanskog društva iz šinto-budističkog u kršćansko društvo, samo su se metode misionara razlikovale ovisno o crkvenom redu kojem su pripadali. Dok su isusovci polagano pokrštavali *daimjoe* i njihove vazale, augustinci, franjevci i dominikanci pokrštavali su široke mase. Za japanske feudalce, kršćanstvo je bilo alat za stjecanje europskih dobara, naročito pušaka. U situacijama kada su morali birati između svoje katoličke vjere i statusa u japanskom visokom društvu, u pravilu su birali potonje. Premda su poslali dvije delegacije u Rim, Japanci nisu utjecali na Europljane onoliko koliko su željeli. Isusovci su doprinijeli u razvoju japanske kulture i medicine, no njihova misija nije bila dovoljno financirana iz Europe pa su se morali baviti trgovinom. Njihovo uplitanje u različite poslove skupa s hladnim ratom kojeg su vodili protiv Španjolske i ostalih crkvenih redova dalo im je negativnu reputaciju.

Uspješnom trgovinom s Japanom, Portugalci i Španjolci dali su veliki doprinos okončavanju Sengoku-doba. Rezultat kraja stogodišnje anarhije bilo je preuređenje japanske države u sustav apsolutne kontrole šogunata. Pod režimom Tojotomi Hidejošija, katolici su se prvi put našli na meti države. Tojotomi je namjerno zahladio odnose između Japana i iberskih država uoči svoje invazije na Koreju. Bilo je očito da Japanu Europljani više nisu bili potrebni. Tojotomijev nasljednik, šogun Tokugava Iejasu vladavinu je započeo popustljivom politikom prema Europljanima i japanskim katolicima, no to se promijenilo kada se riješio konkurencije među *daimjoima*. Englezi su mu odali informacije koje su katolici strogo tajili kako ne bi ugrozili svoj položaj. Tokugava je započeo sistematizirani progon kršćana, a njegovi nasljednici su potpuno izolirali Japan od ostatka svijeta. U međuvremenu su se preostali svećenici ili odrekli katoličanstva poput isusovca Cristovãa Ferreire ili su napustili Japan zauvijek.

Dio japanskih katolika odbio se u potpunosti odreći svoje vjere. U strahu od inkvizicije, morali su preobraziti svoju vjeru kako bi bila skladna s već postojećim šintoizmom i budizmom. Niz kompromisa doveo je do stvaranja jedinstvene *kirišitanske* vjere koja se temeljila na kršćanskom nauku s brojnim elementima šinto-budizma. Mali broj *kirišitana* opstao je do povratka Europljana sredinom 19. stoljeća, no onda se njihova zajednica drugi put podijelila. Većina njih „ispravila se“ prihvaćanjem europskog katoličanstva, dok je mali dio zadržao *kirišitansku* tradiciju. Kako su

ustupile brojne političke promjene tijekom Meidi-doba, stranci su u Japan uz katoličanstvo doveli protestantizam i pravoslavlje. Nakon što je šogunat svrgnut, vlada cara Meidija počela je ponovno progoniti kršćane. Zbog pritiska zapadnih sila, Japan je bio primoran uvesti zakone o vjerskoj slobodi. Unatoč brzom kristijanizaciji Japana u 19. stoljeću, krajem Meidi-doba u Japanu je živjelo manje kršćana nego na vrhuncu kršćanstva u Sengoku-dobu, a do danas su tradicionalni *kirišitani* gotovo nestali.

5. Literatura

- ABE, Yoshiya, „From Prohibition to Toleration: Japanese Government Views regarding Christianity, 1854-73“, *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 5. (1978.), 107. – 138.
- ASHKENAZI, Michael, *Handbook of Japanese Mythology*, ABC Clio, Santa Barbara, 2003.
- BALLHATCHET, Helen J., „The Modern Missionary Movement in Japan: Catholic, Protestant, Orthodox“, *Handbook of Christianity in Japan*, Mullins, Mark R. (ur.), Koninklijke Brill, Leiden, 2003., 35. – 68.
- CASTEL-BRANCO, Cristina, CARVALHO, Guida, *Luis Frois: First Western Accounts of Japan's Gardens, Cities and Landscapes*, Springer Nature Singapore, Singapur, 2020.
- CIESLIK, Hubert, „The Case of Christovão Ferreira“, *Monumenta Nipponica*, vol. 29. (1974.), 1. – 54.
- ELISONAS, Jurgis, „Christianity and the daimyo“, *The Cambridge History of Japan*, Hall, John Whitney (ur.), Cambridge University Press, New York, 2006., 301. – 372.
- HARTMANN, Arnulf, „The Augustinians in Seventeenth Century Japan“, *Augustiniana*, vol. 14 (1964.), 315. – 377.
- HUFFMAN, James L., *Japan in World History*, Oxford University Press, New York, 2010.
- MASSARELLA, Derek, „Envoys and Illusions: The Japanese Embassy to Europe, 1582-90, “De Missione Legatorum Japonensium”, and the Portuguese Viceregal Embassy to Toyotomi Hideyoshi 1591“, *Journal of the Royal Asiatic Society*, vol. 15. (2005.), 329. – 350.
- MIYAZAKI, Kentarō, „The Kakure Kirishitan Tradition“, *Handbook of Christianity in Japan*, Mullins, Mark R. (ur.), Koninklijke Brill, Leiden, 2003., 19. – 34.
- ŌHASHI, Yukihiro, „New Perspectives on the Early Tokugawa Persecution“, *Japan and Christianity: Impacts and Responses*, Breen, John, Williams, Mark, (ur.), St. Martin's Press, inc., New York, 1996., 46. – 62.
- SCREECH, Timon, „The English and the Control of Christianity in the Early Edo Period“, *Japan Review* 24. (2012.), 3. – 40.

SPAË, Joseph J., „The Catholic Church in Japan”, *Contemporary Religions in Japan*, vol. 4. (1963.), 43. – 78.

STRATHERN, Alan, “Immanent Power and Empirical Religiosity”, *Japanese Journal of Religious Studies*, vol. 47. (2020.), 247. – 278.

TUCCI, Giuseppe, „Japanese Ambassadors as Roman Patricians“, *East and West*, vol. 2. (1951.), 65. – 71.

WHELAN, Christal, *The Beginning of Heaven and Earth: The Sacred Book of Japan’s Hidden Christians*, University of Hawai’i Press, Honolulu, 1996.